GIOVANNI PAPINI

MĂRTURIILE CALVARULUI

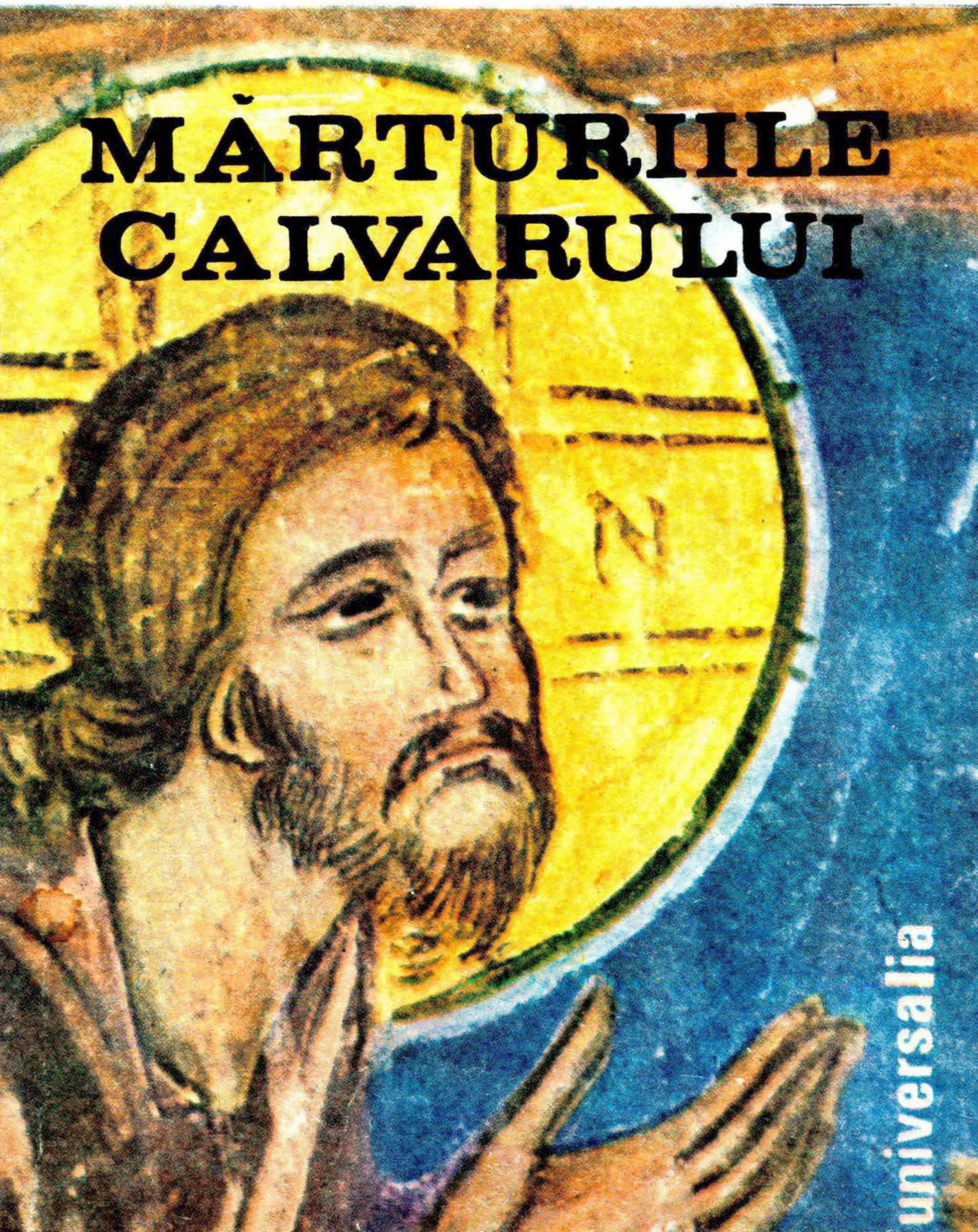

universalia

PAPINI

MARTURIILE CALVARULUI

Traducere și adaptare de
ION PĂTRAȘCU

UNIVERSALIA
CRAIOVA — 1990

Coperta: ORTANSA ILIE

Ilustrația: „Isus la Pilat" — detaliu Mînăstirea Moldoviței (Biserica Buna-Vestire)

Traducerea s-a făcut după
PAPINI, I Testimoni della Passione, Firenze, Vallecchi

PAPINI ŞI CARTEA SA

Fără să-şi propună delimitarea unor judecăţi de valoare asupra operei lui Papini, E. Lovinescu îl plasează — în contextul criticării unor regretabile omisiuni literare — alături de Eminescu şi Maeterlinck (Istoria literaturii contemporane, *I*, 1973, p. 348). *Este neîndoielnic faptul că simpla citare împreună a celor trei nume reprezintă, pentru istoricul nostru literar, o selecţie implicită.*

În acelaşi sens, pledează şi — să spunem — traducerea lui Papini de către G. Călinescu (Un om sfîrşit, 1923) *sau de către Alexandru Marcu, ori, iarăşi, citarea sa, într-un vers, de către N. Crevedia: „Şi porneşti să-nobilezi spinii / Cu Arghezi ori Papini"). Alexandru Marcu, dedicînd lucrarea sa* Valoarea artei în Renaştere *(1942), lui Giovanni Papini, mărturiseşte, cu îndreptăţire, că „îl simte mereu prezent în România".*

Benedette Croce — autorizat judecător în materie de literatură — este de părere că Papini poate fi definit drept „un Hercule care sugrumă serpii", iar J. Bloncourt (în Les auteurs italiens, *1961, p. 705) îl numeşte „un rebel nemulţumit..., care şi-a consumat existenţa în căutarea absolutului".*

Într-adevăr, personalitatea lui Giovanni Papini, plină de viaţă, posibilitatea de a sesiza, nemijlocit, esenţialul, neliniştea sinceră şi creatoare, caracterul permanent polemist, sînt motivele principale ale interesului constant, pe care l-a trezit — şi îl trezeşte — acest strălucit scriitor italian (1881—1956).

G. Papini s-a născut la Florența, în cetatea tuturor minunilor italiei, dar, spre deosebire de iluștrii săi înaintași, scriitori și artiști, el a fost definit „un bizar spirit florentin", pentru talentul său avangardist și pentru calitatea sa de luptător în toate bătăliile intelectuale, care au urmărit „să înnoiască mințile italienilor", prin ziarele literare „Leonardo", „La Voce"; „Lacerba" sau prin cărțile sale, Crepuscolo dei filosofi (1906), Il pilota cecco 1907), Parole e sangue (1912), La vita di nessuno (1912), Un uomo finito (1912), considerată, poate, drept capodopera sa. Esperienza futurista (1920) demonstrează dragostea, de o clipă, pentru această mișcare poetică a lui Marinetti.

În plină maturitate, Papini a fost iluminat de lumina credinței religioase, ca și Sfîntul Augustino, pentru care avea o deosebită predilecție.

Ca urmare, a publicat, în 1921, foarte cunoscuta sa lucrare Storia di Cristo. Au urmat, apoi, frumoasa carte de poezie Pane e vino (1926), Dante vivo (1933) și o foarte discutată, și discutabilă, Storia della letteratura italiana (1937). Alte numeroase lucrări au încununat activitatea sa scriitoricească, oferindu-i satisfacția de a-l urma — pentru scurt timp — pe Carducci la catedra de literatură a Universității din Bologna și de a deveni, în 1937, membru al Academiei Italiene.

I testimoni della Passione — pe care avem marea satisfacție de a o prezenta în versiune românească — ocupă un loc aparte în opera marelui scriitor italian.

După cum se va vedea, cartea reprezintă o strălucită analiză psihologică a unor personaje, care au asistat, cu voia sau fără voia lor, la Patimile Domnului nostru Iisus Cristos.

Pe baza unor legende, larg difuzate în Apusul Europei, dar fără să părăsească afirmațiile Evangheliilor și ale unor scriitori contemporani, sau imediat urmă-

tori, ai jertfei de pe Golgota, Giovanni Papini își imaginează — așa cum arată în notele sale, traduse la sfîrșitul acestei cărți — pînă la amănuntul intim al umanului, tot ceea ce s-a întîmplat în sufletul și viața personajelor sale. Verosimilul profundelor sale analize psihologice, face din Giovanni Papini un mare scriitor al literaturii universale, care a reușit să îmbine, cu desăvîrșit talent, în cartea sa, umanul cu divinul.

I testimoni della Passione, *ca și* Storia di Cristo, *au avut, la apariție, un succes european. Ele au rămas, în continuare, cele mai semnificative ale lui Papini, colorate, vii, uneori colțuroase, dar de o sinceritate mișcătoare. Sinceritatea cu care crede în Dumnezeu, deși evidentă, nu reușește, însă, să facă din autorul acestor cărți un perfect creștin; el nu uită că a ajuns la credință „prin poarta neagră a păcatului". De aceea, afirmă — așa cum s-a întîmplat multora dintre marii creatori de artă — „Am fost pragmatist, și sînt încă, în sensul în care au fost pragmatici, în felul lor, Sfîntul Augustin, Savonarola și Pascal. Eu am regăsit tradiția solidă a vechiului dualism grec și catolic". În aceste condiții, este firesc ca Papini să nu-și fi schimbat complet firea, nici după conversiunea sa religioasă, și apariția celor două cărți menționate, de sinceră confesiune creștină. El nu uită că este un rebel, că inima este plină de mîndrie. Așa se explică o carte, tîrzie, cum ar fi* Diavolo, *din 1953, care a cauzat un enorm scandal.*

In cele 80 de volume ale operei sale Giovanni Papini ni se înfățișează drept o personalitate intelectuală excepțională, de factură religioasă, în bună parte, și, de asemenea, ca un foarte interesant înnoitor al limbii italiene.

✪

Traducerea de față păstrează întocmai structura originalului — în afara ultimei povestiri, care este re-

dată fragmentar —, dar traducătorul roagă pe cititori să-l scuze pentru imposibilitatea redării unor subtilități de limbaj tipic papinian.

I testimoni della Passione este o carte care se citește, și se recitește, spre folosul nostru sufletesc.

ION PĂTRAȘCU

ISPITIREA LUI IUDA

1.

A doua zi după cina din casa lui Simon Leprosul, la ora apăsătoare de după masă, Iuda se simţi obosit mai mult ca de obicei şi se întinse la umbra deasă a unui smochin, departe de Betania şi de însoţitorii săi. I-a fost tare greu pînă să-l prindă somnul şi somnul i-a fost foarte scurt. Se deşteptă cu o tresărire şi înţelese că nu mai era singur.

Lîngă el, rezemîndu-se cu spatele de un vechi trunchi cenuşiu, stătea un necunoscut care aştepta, după cum i se păru, să se trezească. Faţa acestuia era tînără, dar părea îmbătrînit înainte de vreme de vreo suferinţă ruşinoasă. Nu i se vedeau ochii, dar un fir de alb, între buzele vineţi, te făcea să crezi că surîdea în sine. Era învăluit cu totul într-o şubă mare de lînă neagră şi chiar mîinile îi erau acoperite. Părea că-i e frig, deşi era ora cea mai dogoritoare a unei zile înăbuşitoare şi înfocate.

Lui Iuda, neaşteptatul musafir nu-i plăcea şi se gîndi să se scoale şi să se întoarcă de îndată la Betania. Dar nu reuşi nici măcar să-şi mişte un braţ ca să se scoale de pe pămînt. Cînd se trezise, se aşezase jos, dar acum nu se simţea în stare să facă nici măcar o mişcare. Ca să nu privească omul, îşi îndreptă ochii spre cîmpie. Totul era nemişcat şi mut pînă la orizontul înceţoşat al colinelor. Nici o boare de vînt nu mişca firele de iarbă, frunzele tinere ale arborilor, sau florile care înălbăstreau şi însîngerau grîul încă verde. Nu se

zăreau case, nu se auzeau voci, nici triluri, nici behăituri, nici mugete. Se părea că lumea, în acel ceas, își uitase că există.

Iuda nu-și putea da seama despre misterioasa sa toropeală. Cu o seară înainte, în casa lui Simon, abia gustase vinul; dormise toată noaptea și se odihnise dimineața. Și totuși simțea că are membrele împiedicate și legate, și ca o insuportabilă greutate în tot trupul și o toropeală întunecată în suflet. Aștepta ca din clipă în clipă, vraja să se destrame și spera, mai ales, ca Necunoscutul să plece și să-l lase singur.

Dar omul spuse:

— Nu ești tu unul dintre cei doisprezece care îl urmează pe Iisus Galileanul

Iuda tăcu și Necunoscutul spuse din nou:

— Chiar dacă nu răspunzi, știu cine ești și cum te cheamă. Ești Iuda, fiul lui Simon și te-ai născut la Iskarioth, în anul în care Irod cel Mare a murit. Poate, nu-i adevărat?

Iuda tăcea.

— Și știu chiar mai mult despre tine. Știu care este rostul tău printre discipolii Profetului din Nazareth. Ceilalți predică mulțimilor, sau vindecă pe bolnavi sau ascultă mărturisirile Învățătorului; tu, în schimb păstrezi punga, ești cel care faci plățile, trezorierul tovărășiei. Frumoasă treabă, într-adevăr pentru un adept al unui om care vorbește împotriva bogaților și urăște banul! Tovarășii tăi câștigă împărăția cerurilor, și tu stai să numeri bănuții. Voiai să fii sfînt și au făcut din tine cel mai umil, cel mai josnic, cel mai prețuit dintre păstrătorii de bani!

La aceste vorbe, Iuda se răzvrăti în adîncul său și buzele-i fremătară, ca de o pornire, să răspundă biciuitor. Dar pe dată, alungă cuvintele în inima sa și continuă să tacă.

— Vrei tu să-mi explici, reîncepu Necunoscutul, de ce au nevoie de o pungă discipolii unui învățător, care sfătuiește pe toți să nu gîndească la ziua de mîine?

Iuda, de data asta, nu mai putu să reziste.

— Nouă ne trebuie puțin, de la o zi la alta, răspunse, dar dăm ceea ce ne prisosește săracilor. Și. de ce mă rog, te interesează să știi atîtea lucruri? Poate, ești un spion al Fariseilor din Ierusalim?

— Nu-ți fie frică Iuda, reluă celălalt, n-am nevoie să mă ocup cu așa ceva. Sînt mai bogat, dacă vrei să știi, decît Caiafa sau decît Anna împreună. Și urăsc, mai mult ca tine,pe Saduchei și pe Farisei. Dar am căutat întotdeauna știința binelui și a răului și aș vrea să mă instruiesc în ce privește doctrina Învățătorului tău. Se pare că sînt lucruri, care nu se potrivesc între ele. Ai spus că strîngeți bani și îi păstrați pentru săraci, dar pentru ce să fii mustrat tocmai tu, chiar ieri seară, la masa lui Simon, fiindcă ai spus că acel parfum de preț trebuia, mai bine, să se vîndă pentru săraci?

Iuda roși, și își întoarse capul, ca să vadă mai bine pe cel care vorbea.

— Deci, cine ești tu? Poate ai fost în casa Leprosului? Eu nu-mi amintesc să te fi văzut. Cum ai făcut, de știi atîtea lucruri?

— Ți-am spus-o: eu caut, ascult, scotocesc, întreb, îmi amintesc. Să știu, să știu totul, despre toți, asta este pasiunea mea. Și știu nenumărate alte lucruri, pe care tu nici măcar nu ți le închipui. Știu, de pildă, că șefii de la Ierusalim ar vrea să pună mîna pe Învățătorul tău, dar cu toate acestea, nu au curaj să dea porunică să-l aresteze.

— Adevărat? Și de ce n-ar îndrăzni? Sînt șefi, au bani și oameni înarmați, cum le-ar fi frică de treisprezece oameni cu mîinile goale? Nu cred asta.

— Iată vechea ta neîncredere, care înflorește din nou Iuda. Nu-i e frică lui Caiafa și celorlalți, de voi, ucenicii. Lor le e frică, pe bună dreptate, de popor, care L-a îndrăgit pe Iisus, pe care L-au primit ca pe un rege și de la care așteaptă pîine și pace. Poporul s-ar revolta împotriva Saducheilor și împotriva bătrînilor, dacă ar îndrăzni să se atingă de un fir de păr al noului Mesia.

— Știu că poporul ascultă și aclamă pe Iisus dar mă îndoiesc că îl iubește pînă într-atît, încît să ia armele pentru a-l salva.

— Om necredincios! Vai de cel care crede într-o făclie, dar se îndoiește de soare! Nu vezi că întîrzierea, din teamă, a Sinedriului este dovada cea mai sigură despre ceea ce afirm? Marele Preot ar fi dat poruncă de îndată să-l prindă pe Iisus, dacă nu s-ar fi temut de o revoltă a plebei. El are presentimentul că arestarea Stăpînului vostru ar putea fi semnalul unei revolte și al triumfului vostru. Caiafa este suspendat între două temeri opuse: oare, ar fi un pericol mai mare să lase pe Iisus să-și urmeze opera sa de incitare la revoltă sau să-l aresteze și, așa, poate, să grăbească victoria sa mesianică? Caiafa este torturat, zi și noapte, de mușcătura acestei îndoieli; ar fi deajuns un gest, un semn, o nimicatoată pentru a-l face să se hotărască.

Omul tăcu, așa ca și cum ar fi așteptat o nouă întrebare, ca să continuie. Dar Iuda rămase mut. Simțea o dorință, mai stăruitoare ca oricînd, să fugă, să nu mai audă acea voce. Se sprijini cu o mînă pe pămînt, ca să se ridice, dar corpul nu-l asculta. Era condamnat să asculte atît cît i-ar fi plăcut celuilalt să vorbească. Iuda închise ochii și așteptă. Vocea reîncepu:

— Nu ai înțeles, Iuda? Nu te-ai gîndit că un singur cuvînt al tău, că un gest curajos al tău... Eu te cunosc, Iuda. Numai tu, dintre cei doisprezece, ai putea să înțelegi...

Necunoscutul care întreba se opri încă o dată dar Apostolul nu-și mișcă buzele; se părea, doar, că fruntea îi devenise, deodată, mai palidă. Atunci Necunoscutul, cu o voce răsunătoare, strigă:

— Iuda, răspunde: îl iubești tu pe Învățătorul tău, mai mult decît pe tine însuți?

— Nu mă iubesc, răspunse aspru Iuda, și, că iubesc pe Iisus mai mult decît pe mine însumi, ar însemna să spun puțin. Dar nu-L iubesc cît aș vrea, nu îl iubesc cît ar vrea El.

— Iubirea ta pentru El e destul de mare ca să te facă să joci, cu folos, o comedie?

— O comedie? M-ai luat poate drept un grec sau un sirian?

— Nu te speria, Iuda, de orice vorbă. În loc de comedie să spunem, dacă vrei, o sfîntă stratagemă. Ascultă-mă, deci, fără să te dai bătut la prima umbră, după felul tău de a fi. Ţi-am spus deja cauzele nesiguranţei neliniştite a lui Caiafa. Tu ai putea să profiţi de frămîntarea sa şi să-l determini să ia o hotărîre care să vă ducă la triumf, pe Iisus şi pe voi toţi. Tu ar trebui... Fii atent, Iuda, nu te speria de cuvinte... Ce înseamnă cuvintele? Simboluri înşelătoare, măşti ale adevărului...

Gîndeşte-te la scop, la rezultat, la substanţă... Dacă Îl iubeşti pe Iisus, dacă vrei să te jertfeşti cu adevărat pentru gloria Sa, tu ar trebui să te duci, chiar astăzi, în taină, la Caiafa şi să-i spui că eşti gata să-i dai în mînă pe Învăţătorul tău.

La aceste cuvinte, Iuda nu putu să-şi reţină dispreţul şi strigă, cu vocea agitată:

— Eu ar trebui să-L trădez pe Iisus? Să-L vînd duşmanilor Săi? Pleacă, nu mai vorbi, dacă vrei să-ţi păstrezi viaţa.

Necunoscutul răspunse cu un hohot prelung şi răguşit, ameninţînd pe Iuda. După ce se linişti, reluă:

— Bravo Iuda! Nu vrei să fii trădător, nici măcar din şiretenie, dar ai fi gata să devi asasin... Tu Îl susţii, mai mult decît sperasem eu. Să continuăm, dacă nu-ţi displace, micul nostru raţionament. Caiafa ezită. Dacă un ucenic al lui Iisus i-ar propune ceea ce tu numeşti trădare, el s-ar hotărî să-L aresteze, arestarea ar produce o revoltă şi revolta ar face din tine şi din ai tăi nişte stăpîni ai oraşului. Iisus ar fi eliberat, proclamat Mesia şi Rege. Mi se pare că, pentru un astfel de sfîrşit magnific, ar merita să-ţi asumi, pentru o singură zi, rolul de trădător. Tu eşti un om înţelept, Iuda, şi îţi faci mai puţine reproşuri decît acei oameni simpli din Galileea. Ar trebui să înţelegi şi să acţionezi.

„Să nu dai importanţă părerii mulţimii, scandalului proştilor. Te vor numi trădător, dar una este trădarea ca vorbă şi alta este trădarea înfăptuită. În ceea ce fac oamenii, trebuie să fim atenţi la intenţie şi nu la aparenţă, la conţinutul real şi nu la formă, la scopul just şi nu la mijlocul care ne repugnă. Tu ştii foarte bi-

ne, în conștiința ta, că nu ești un trădător adevărat. Tu vinzi pe Iisus și te pregătești să-L dai pe mîna lor doar pentru ca El să poată învinge și domni. Sub înfățișarea unui trădător, tu ești, în realitate, un colaborator erou al lui Mesia. Tu nu faci altceva decît să atragi în cursă pe Sacerdoți, pentru ca să-i duci la pierzanie. Tu trădezi pe Iisus numai în cuvînt; în realitate tu trădezi pe Caiafa. Mă înțelegi, acum, Iuda? Ești dispus, în sfîrșit, să servești, și în acest fel, pe Domnul tău?"

Iuda nu răspunse imediat. Încă o dată se strădui să se ridice de pe pămînt, dar în zadar, ca și mai înainte. Își șterse sudoarea de pe frunte cu dosul mîinii drepte; din cînd în cînd suspina; îi tremurau buzele, ca și cum l-ar fi apucat căldurile. Pînă la urmă, se liniști și răspunse:

— Și de ce ar trebui să joc, chiar eu, acest rol? De ce nu spui asta vreunuia dintre cei care sînt mai apropiați de Învățător decît mine?

— Dacă n-ai altă greutate, în afară de asta, î-ți răspund pe dată. Tu, și numai tu, ești chemat la acest sacrificiu, Toți știu, chiar și Preoții că nu ești galilean, și de-asta te simt mai puțin legat, decît pe ceilalți ucenici, și, deci, mai ușor de crezut. Știu, de asemenea, că ești cel mai învățat dintre toți, sau, cel puțin cel mai gînditor, și v-a fi mai verosimil că numai tu ai observat erorile doctrinei lui Iisus și că dorești să eliberezi pe Israel de acele visuri periculoase. În plus, e cunoscut de toți că tu ești casierul comunității și se trîmbițează că banul te-a molipsit cu veninul său și lumea murmură că tu ești lacom și avar. Tocmai de-asta Caiafa, care e om de afaceri și nu prea crede în idealiști, va avea încredere în tine și, în schimb, nu v-a avea încredere în nici unul dintre însoțitorii tăi. Și, se v-a încrede în tine cu atît mai mult, cu cît îi vei cere mai puțini bani în schimbul trădării tale. Vai de tine dacă n-o vei face! Cine știe, poate i se va naște vreo bănuială și planul nostru n-ar mai reuși. Să ceri ceva bani, Iuda, dar nu prea mulți. Să nu-i dai pe degeaba lucrarea ta, dar să

te fereşti să-i ceri prea mult. Nici o exagerare, dacă vrei să fii crezut. Caiafa este om cu judecată, îi place calea cea dreaptă, preţuieşte banul şi pe cei care îl slujesc şi îl cîştigă; va avea încredere în tine, şi în nimeni altul. Cere o sumă discretă, care să nu pară prea meschină, pentru serviciul tău, dar nici prea mare, pentru avariţia Marelui Preot. Eu, dacă aş fi în locul tău, m-aş mulţumi cu treizeci de siclii de argint. Tu ştii, din cartea Exodului, că acesta este preţul unui sclav. Caiafa va fi bucuros să obţină un rege, cu aceiaşi bani care i-ar fi trebuit, mai înainte, să cumpere un sclav Urmează sfatul meu, Iuda, mulţumeşte-te numai cu treizeci de arginţi.

Vocea tăcu şi se auzi, în tăcerea adîncă restabilită ecoul îndepărtat al unui tunet care se destramă peste munţi. Cerul se acoperise deodată cu o pată galbenă în care soarele nu mai era decît o umbră rotundă, puţin mai luminoasă decît restul. Iuda se simţea mereu mai năpădit de o sleire înegurată care îi împotmolea pînă şi gîndul. Dar,cu speranţa eliberării de această apăsare, îşi adună puterile şi răspunde liniştit:

— Tu propui şi tot tu hotărăşti, prietene, ca şi cum eu aş fi de acord, ca şi cum ţi-aş fi aprobat vorbirea şi aş fi dispus să ţi-o împlinesc. Dar tu, mi se pare, îndrugi la aiureli, pe socoteala mea, ca un nebun care visează şi vorbeşte.

"Eu îţi repet că nu voi vinde niciodată pe învăţătorul meu, nici chiar în joacă, sau pentru un scop bun. Nu Îl iubesc îndeajuns, ca să îmi i-au riscul unei infamii veşnice. Comedia asta, a ta, nu mă convinge. Mi se pare periculoasă pentru mine şi, mai ales, pentru, El."

— Iată obişnuitele tale înfricoşeri, răspunse Necunoscutul. Chiar dacă Marele Preot, cu ajutorul tău, v-a pune să-L aresteze, ce rău ar putea să-I facă? Nu eşti tu sigur, ca şi Petru, că Iisus este fiul lui Dumnezeu? Şi atunci, dacă El este un Dumnezeu, tu înţelegi că este de neatins, şi, prin urmare, nemuritor. Nu poţi să te atingi de un Dumnezeu, fără să fi pedepsit. Dacă Îl vor atinge, vor cădea, trăzniţi, la pămînt, ca acei care s-au

apropiat de Arca Sfîntă. Şi, dacă ar vrea să-L ardă, flăcările se vor îndepărta de El şi se vor năpusti peste persecutori. Fii liniştit. Orice s-ar întîmpla, nu vor putea să-I smulgă nici măcar un fir de păr.

— Dar, dacă Iisus e un Dumnezeu, cum spui tu, El ştie, înainte de noi, tot ceea ce trebuie să I se întîmple, Lui şi nouă. El ar cunoaşte, deci, prefecătoria mea de a-L trăda şi ar putea s-o împiedice, dacă o astfel de comedie, după cum cred eu, este potrivnică planurilor sale. Şi ce ar gîndi şi ce mi-ar face, după ce va cunoaşte că eram gata să-I vînd sîngele duşmanilor Săi, chiar dacă asta ar fi pentru a-I aduce mărirea?

— Va gîndi că ţi-ai sacrificat reputaţia ta, pentru mărirea Lui. Dar vreau ca tu să fii liniştit şi sigur pînă la ultima clipă. Du-te la Caiafa şi obligă-te să i-L predai pe Iisus. Fiul lui Dumnezeu va şti deîndată şi tu, atunci, să fii atent la ce-ţi spune mai departe. Bănuiesc că îţi va spune, într-o seară, la cină, în faţa tuturor: Du-te şi fă mai repede, ceea ce trebuie să faci. Asta va fi confirmarea celor ce îţi spun acum, consimţămîntul explicit al Celui ce ştie mai mult ca noi. Să facem, o înţelegere: dacă El tace, să nu-L predai; dacă El te trimite şi te roagă, du-te negreşit, acesta este semnul că eu aveam dreptate.

— Nu ştiu ce să cred despre profeţiile tale şi despre înţelegerile propuse — replică Iuda — şi este inutil să continui să născoceşti laţuri de cuvinte. Eu nu te cunosc, nu ştiu cine eşti, nu vreau să am nimic de-a face cu tine. Cursele tale nu-mi plac, propunerile tale mă jignesc. Eu nu reuşesc să-L iubesc pe Iisus; în unele clipe, dacă vrei s-o ştii, mi se pare că-L urăsc, dar simt că n-aş fi în stare să-L trădez. Pleacă, înşelătorule, şi dă-mi pace!

Spunînd acestea, Iuda, năpădit cu totul de mînie, făcu o altă încercare de a se ridica în picioare, şi, de data asta, reuşi, chiar dacă, după o mare osteneală. Se simţea, totuşi, sleit, tremurînd şi rîtăcit, ca şi cum ar fi avut călduri. Încearcă să meargă, dar abia făcu trei paşi, poticnindu-se, că trebui să se oprească. Se întoarse

„Crezi tu, poate, că El e un Dumnezeu sau fiu de Dumnezeu? Nu ești credul ca Petre și copilăros ca Ioan. Inteligența ta lucidă nu poate crede în pretinsa lui divinitate. Eu știu cu siguranță, că nu e Dumnezeu, că nu e în stare să facă minuni, pe care le poate face numai Dumnezeu. Acum trei ani, în pustiu, am avut cu El o lungă convorbire, fiindcă voiam să văd clar în ființa Lui. Un Dumnezeu care va lucra pe pământ, travestit ca om, e un oaspete neliniștitor. L-am rugat să-mi dea numai două probe ale puterii Sale supranaturale: să se arunce jos de pe streașina Templului și să transforme pietrele în pîini — Mi-a răspuns cu citate din Cărțile Sfinte, dar n-a vrut să facă ceea ce-i ceream; nu a vrut, fiindcă nu știa. Cele două minuni simple ar fi fost, pentru un Dumnezeu adevărat, jocuri de copii. Dumnezeu este o ființă cerească și nu-I e frică să nu cadă pe pământ; Dumnezeu este iubire și putere și n-ar fi refuzat să transforme pietrele în pîini, ca să dea dovadă de puterea Sa și de iubirea Sa pentru oameni. Și, dacă ar fi rămas vreo îndoială despre firea Sa de om, să știi, că, după cîteva zile petrecute în pustiu, fără să mănînce, I-a fost foame. Un Dumnezeu adevărat chiar în trup omenesc, n-ar putea să simtă niciodată îmboldirea foamei. Și tu știi, mai bine ca mine, că primește cu plăcere poftiri la cinele prietenilor și la mesele de nuntă.

. Să nu te temi de nimic, deci, El este om la fel ca tine și nimic mai mult decît un om. Dacă îl trădezi, nu va putea să se răzbune, nici acum, nici mai tîrziu. Va fi prins și se va lăsa prins, va fi biciuit și se va lăsa biciuit. Îl vor pironi pe cruce și nu va opune nici o rezistență. Va simți durerea ca un om, Își va vărsa sîngele ca orice om, va striga și va invoca pe Dumnezeu cum fac toți oamenii.

Să nu te temi de nimic. Iuda, vinde-L și eliberează lumea de acest dusman. Dacă mai ai încă vreo reținere să-L trădezi gîndește-te și amintește-ți că El te-a trădat mai înainte pe tine. El știe că banul este purtător de ciumă și murdar, și nu vrea nici măcar să

şi văzu că şi Necunoscutul se ridicase şi se apropiase de el.

— Să nu fugi, Iuda. E inutil să pleci; nu poţi fugi de tine însuţi; aşează-te aici, şi nu mai tremura ca un copil. Aproape cu forţa îl făcu să se aşeze pe un bolovan, alături de smochin, şi din nou se aşeză lîngă el. Apoi îi puse o mînă peste umeri; la acea atingere, Iuda se cutremură.

2.

— Tu vrei să ştii, reîncepu, cine sînt şi care este numele meu. Nu l-ai ghicit încă? Îţi voi spune doar că eu sînt un vechi duşman al lui Dumnezeu şi al fiilor Lui; duşman, aş spune, aproape prin definiţie. Tu ai mărturisit, puţin mai înainte, că, în unele clipe, îl urăşti pe Iisus; ai spus-o, nu te lupta cu adevărul. Dacă ai curaj să-ţi întrebi inima faţă-n faţă, fără subterfugii, vei descoperi că acea iubire sigură, pe care crezi că o ai pentru El, nu este altceva decît înfăţişarea cea mai ipocrită şi mai înspăimîntătoare a urii tale. Tu te prefaci că îl iubeşti, vrei să-L iubeşti numai că simţi că-L urăşti, că-L urăşti foarte mult, că-l urăşti mereu mai mult.

„Ascultă-mă, Iuda, să nu mă laşi. Nu m-am înşelat, venind la tine. Sîntem făcuţi ca să fim prieteni şi, mîine, poate fraţi.

„Tu ştii să citeşti în inimi, la fel ca mine. Tot ceea ce ţi-am spus era un joc, ca să nu te înspăimînt de la început, ca să te încerc, ca să-ţi biciuiesc sufletul. Acum te cunosc mai bine, Iuda, acum pot să-ţi vorbesc fără înconjur şi fără precauţii. Ai refuzat să-L trădezi pe Iisus atîta timp cît eu voiam să te conving că acea trădare L-ar fi condus spre triunful Său, dar nu vei refuza să-L vinzi cînd vei şti, în schimb, că va fi torturat şi omorît. Vinde-L, Iuda, vinde-L pe un preţ mic, încît ura noastră satisfăcută să merite orice sacrificiu. Predă-L, Iuda, du-L la măcel! Este duşmanul tău, duşmanul tuturor oamenilor şi trebuie să-L luăm dintre ei".

atingă moneda tributului,, de frică. Şi că banul murdăreşte şi corupe, că arde şi te supune diavolului. Deci, cui l-a dat să-l ţină, să-l păstreze, să-l administreze. Ţi l-a încredinţat ţie, Iuda, ca şi cum n-ai fi fost un apostol, ci un duşman. Uită-te puţin şi vezi, cît de deosebit tratează pe tovarăşii tăi!

Petre este ministrul său şi reprezentantul său, Iacob este vestitorul său, Ioan, scutierul său preaiubit, fratele lui mai mic. Şi tu, în schimb, cine eşti? Purtătorul pungii, omul care socoteşte şi păstrează banii adică cel numit să socotească, simbolul zgîrcitului nedemn, al hoţului lacom, al bogatului menit focului. Iisus te-a expus pericolului, ştiind că de pericol nu poţi scăpa, te-a forţat să fii păzitorul lucrurilor care Îi dezgustă mai mult, şi te-a socotit, deci, nu ca pe un discipol şi prieten, ci mai rău decît ar trata pe un duşman şi a făcut din tine batjocura celorlalţi, ţinta ironiilor lor. Pe scurt, te-a trădat. Ţi-a promis salvarea şi îţi oferă ruşinea; te-a chemat la viaţa spirituală şi te condamnă să mînuieşti materia pe care El însuşi o consideră cea mai ruşinoasă şi cea mai înveninată. De asta tu n-ai nici un motiv de recunoştinţă pentru El. Te-a trădat, cum n-a trădat pe nimeni altul. Răzbună-te, Iuda, răzbună-te, fără milă!

Necunoscutul tăcu, dar îşi apăsă mîna şi mai tare pe umerii lui Iuda. Apostolul nu se mai zbătea, nu mai încerca să scape. Părea că sufletul i se retrăsese şi se ascunsese înăuntrul lui; faţa nu-i mai era acum decît carne fără expresie, materie fără viaţă. Cerul se întristase şi mai mult; se acoperise cu nori vărgaţi, de mană, bolnavi; cu nori sinistri, vestejiţi; s-ar spune, un cer în putrefacţie.

Necunoscutul reîncepu să vorbească:

— Iuda, mă asculţi? Vei avea puterea să împlineşti ceea ce-ţi spun. Eşti gata să primeşti teribila ta îndatorire? Gîndeşte-te predîndu-L pe Hristos judecătorilor, tu nu te răzbuni numai pentru tine şi pentru delictul pe care El l-a făcut împotriva ta, ci liberezi pe toţi oamenii de un duşman feroce. El a venit sub înfă-

zarea unui miel, dar, în realitate, este un monstru crud și persecutor.

„Dacă privești bine, învățătura Sa constă în a cere omului imposibilul. Oamenii trebuie să facă ceea ce lor nu le e dat să facă, în nici un caz, sau, cu alte cuvinte, sînt destinați focului. El propune speciei umane cea mai inumană dilemă: să renege propria esență sau să ardă în focul veșnic. Deci fă-l asculți pe El, nu există altă cale de scăpare.

„El va cere numai ceea ce este mai profund în contrast cu natura voastră, adică ceea ce omul nu va putea să facă niciodată.

„Voi vă iubiți pe tatăl și mama voastră, pe frați și surori, pe soție și pe fii, și El pretinde ca tu să-ți părăsești creaturile cele mai dragi pentr uinima ta și, ca și cum asta n-ar fi fost suficient, îți pretinde să-i urăști pe toate acestia.

„Vrea ca tu să răspunzi la rău, cu bine și, în felul acesta, încurajează pe cei puternici să te jignească, pe hoți să te fure, pe cei violenți să te omoare.

„Te obligă să ierți pe dușmani, ba chiar să-i și iubești, și, astfel, descurajează și pedepsește pe toți aceia care te iubesc, fiindcă vor fi mai puțin răsplătiți de cei care te urăsc.

„Te îndeamnă să nu te gîndești la ziua de mîine și așa te duce la ignoranță, la foame și la ruină, încît cunoașterea nu e posibilă fără prevederea viitorului, ori viața familiilor și a împărățiilor e bazată pe prevedere.

„Nu iubește decît pe săraci și vrea ca și bogații să devină săraci, dar, cînd toți vor fi săraci, cine îi va da muncitorului de lucru, cine se va milosti de înfometat, cine va hrăni pe invalizi, cine va plăti dările care servesc pentru menținerea ordinei și a siguranței statelor și a popoarelor?

„El caută pe copii și afirmă că, pentru a ne salva, trebuie să devenim asemănători a ucopiii; dar cum va putea omul matur și adult, omul înzestrat cu inteligență și hrănit prin știință să se întoarcă la oarba ne-

înțelegere a copilăriei? Vor trebui, deci, oamenii să prefere slăbiciunea copilărească, față de puterea bărbătească, ignoranța puerilă, față de înțelepciunea patriarhilor? O societate de copii nu ar putea să reziste și să trăiască nici măcar o săptămînă.

„Împărăția promisă de El nu e, după cum vezi, cea a cerurilor, ci împărăția imposibilităților. El cere de la om ce ar distruge viața și conviețuirea umană, îi poruncește ceea ce pentru om înseamnă absurditate și sinucidere. Și, cu toate că cere fapte și atitudini mai presus de puterile omenești, El nu are nici o milă de cei care nu reușesc să îndeplinească ceea ce nici un fiu al lui Adam nu poate să îndeplinească. Îți amintești de pedeapsa promisă fecioarelor slabe, oaspeților recalcitranți? Cheia, întunericul, focul. Acest Învățător nu face decît să amenințe cu întunecimile din afară și cu flăcările veșice pe cei care nu ascultă de poruncile sale — porunci pe care nici un om nu va putea să le împlinească, chiar dacă ar vrea.

Cum ai putea să numești pe Cel care cere imposibilul și promite pedepse îngrozitoare pentru cel care nu face ceea ce nu poate face? Dușman al oamenilor, persecutor și torturator al oamenilor. De ce nu te grăbești să-ți eliberezi pe frații tăi de Acest periculos adversar? Cîțiva orbi înșelați de cuvintele Sale mieroase Îl numesc Salvator; în schimb tu, Iuda, vei fi adevăratul eliberator și Salvator al oamenilor, dacă Îl iei din lume! Du-te, frate, și fă repede ceea ce ți-am spus să faci, ceea ce iubirea ta de oameni și ura ta împotriva lui te determină să faci. Trădează-L pe Acela care te-a trădat, trimite la moarte pe Acela care ar vrea să condamne pe toți la o viață mai rea decît moartea! Să ai curaj, Iuda, eu voi fi cu tine pînă la sfîrșit. Și, iată semnul și pecetea frăției noastre.

Spunînd acestea, Necunoscutul se ridică în picioare, strînse în brațele sale osoase pe nemișcatul Iuda și îl sărută prelung pe gură. Iuda nu răspunde la acea sărutare, dar se simți deodată eliberat de vraja care îl

apăsase până atunci, şi închise ochii. Când îi redeschise, Satana dispăruse.

Iuda începu să alerge peste câmpia întunecoasă şi ulmită. Credea că se îndreaptă spre Betania.

Dar, fără să-şi dea seama încotro merge, ajunse la porţile Ierusalimului. Se lăsase noaptea. Iuda rătăci la întîmplare pe drumurile negre. Deodată, fără să ştie cum, se pomeni în faţa palatului lui Caiafa şi intră.

FIUL TATĂLUI

1.

Chiar în momentul în care cei trei condamnați plecau spre Căpățîna, fiecare cu crucea sa în spate, se deschise o celulă a carcerei și vestitul Varava fu condus în fața Procuratorului.

— Acești demni concetățeni ai tăi m-au silit să te eliberez, pe tine care ești un ucigaș, în locul Celuilalt, care era nevinovat. În ce mă privește, nu pot să te iert și nici nu te voi ierta vreodată. Du-te cît poți mai departe, animal norocos, și fă așa, ca să nu-mi mai ieși în cale, fiindcă altă dată nu te va mai smulge de sub dreptatea mea nici chiar Dumnezeul tău.

Pilat, mai întunecat ca de obicei, făcu un semn brusc către soldați. Aceștia îl tîrîră pe Varava, cu forța, pînă la scara care cobora în piață și acolo, cu lovituri de picioare, îl aruncară afară, așa cum este aruncat din casă un cîine mort care pute.

Piața era goală. Varava se ridică pe dată și strînse din dinți. Apoi, în fugă, se îndreaptă spre casa fraților săi. Aerul liber și luminos, după atîtea luni de întunerie, își făcea efectul ca vinul; se-mpiedica în ridicăturile pavajului; cuvinte de răzbunare și exclamații de bucurie se ridicau împreună pe buzele-i crăpate; se simțea căzînd și apoi, deodată, i se părea că ar fi răpus, singur, un leu, că a înfruntat o armată.

Nimeni nu-l recunoscu, nimeni nu-i vorbi; orașul era aproape pustiu. Cerul, cu toate că era pe la amiaz, și nu se vedea nici măcar un nor, avea o lumină ce-

auzle şi nămoloasă care prevesteşte apropierea furtunii. Aproape adormit, ajunse acasă.

Cei doi fraţi, cu nevestele şi toţi copiii, erau în jurul mesei şi mîncau. Sosirea lui Varava — trasnit-gurat şi dezordonat, cu fălcile pline de păr şi cu ochii aproape închişi de nişte pleoape roşii — a fost ca o apariţie a unei nălucl. Toţi s-au oprit din mîncat, au încercat deodată să vorbească, să rîdă.

Era fratele cel mare, capul familiei, care se întorcea acum, care scăpase de la moarte. În casă, le era frică de el şi uneori se mîndreau cu el, dar nimeni nu-l iubea. Dacă ar fi avut curajul să-şi mărturisească, ior însişi, ce gîndeau în acea clipă, ar fi aflat că, pentru ei, miraculoasa întoarcere a celui graţiat era ceva între ciudă şi nenorocire.

Dar nu ştiau, sau nu voiau să ştie, sau se temeau ca el să ştie.

Se ridicară deci, după prima uimire, cu vorbe, gesturi şi surîsuri de bun venit. A fost poftit la locul cu cinste, între cei doi fraţi. Varava se aşeză fără să scoată o vorbă, luă un pahar mare de vin şi îl bău. Îndată, îi umplură alt pahar, pe care îl goli. Atunci păru că se deşteaptă şi privi unul cîte unul, pe comeseni, salutîndu-i cu cîte o schimonositură a burelor murdare de vin, ca şi cum ar fi vrut poate, să schiţeze un rînjet. Apoi, ucigaşul luă între mîinile sale o bucată de pîine şi, în vreme ce o mesteca în gură, întreabă:

— Cine dintre voi cunoaşte pe Iisus din Nazaret?

— Numai din vedere, răspunse Eleazar, fratele cel mai mic.

— Ce crimă a săvîrşit acesta? A ucis cu adevărat?

— Nu a omorît pe nimeni, după cîte ştiu. Vorbea poporului, dar Preoţii nu voiau asta şi L-au dat Procuratorului.

— Dar, de ce nu voiau?

Poate, răspunse Eleazar, fiindcă voia să intre în templu şi să comande El. Dar, ce contează, ce te interesează asta? Moartea lui ţi-a redat viaţa şi ce mai vrei!

— Așa e, încheie Varava, chiar acești acel fiu moare în locul meu, moare pentru mine.

La aceste cuvinte, rămase pe gînduri și toată seara n-a mai spus nimic. A doua zi, la prima rază de soare, Varava își dă casă, fără să spună nimic și se duse la Golgotha.

Înălțimea largă era pustie; cele trei cruci își înălțau încă sure cele brațele lor stîncuroase și tari. Varava se apropie de cea din mijloc și văzu, în jos, pe trunchiul ei, picături de sînge închegat, dar pe care încă umed, din cauza brumei de noapte. Pipăi cu degetul prelung, acel sînge apoi își duse degetul cel mare, puțin încruntat, la nas și, mirosi închizînd ochii, ca atunci cînd se gustă vin încercînd ce-ți place.

— Asta e sînge vărsat pe socoteala mea, își spuse în gînd. Acum sînt mai liniștit.

2.

Cu o seară mai înainte, auzise vorbele unor femei, care, pe balconul unei case vecine, povesteau și comentau întîmplările din acea înfricoșată vineri. Aflase, deci, că Pilat vrusese să-L salveze, cu orice preț, pe ereticul Galileean, dar că Preoții nu se simțiseră siguri pînă nu L-au trimis la patimă. Numai datorită acestor patimi, Varava își datora salvarea. Atunci îi veni în minte gîndul că, poate, avea îndatorirea să mulțumească lui Anna și Caiafa, pentru că l-au scăpat de moarte. Dacă aceștia insistaseră atîta ca să fie grațiat, în seamnă că nu dezaprobau actele sale de rebeliune împotriva romanilor, atît de urîți. Și Preoții urau, fără nici o îndoială, pe străini, și era cazul ca să-i încredințeze lui cîteva părți din mișcările care se pregăteau, în taină, în Iudeea.

Fără să piardă timpul, aleargă la palatul Marelui Preot și ceru portarului să vorbească cu Caiafa. Îl puseră să aștepte în curte. După cîteva minute, un sclav i se adresă:

— Ce vrei tu de la Marele Preot?

— Aș vrea să-i mulțumesc pentru tot ceea ce a făcut pentru mine și să-i ofer serviciile mele pentru liberarea Israelului.

— Libertatea te-a făcut să-ți pierzi mințile, Varava. Caiafa te-a văzut de la fereastră și te-a recunoscut. Și, din partea sa, îți spun că el nu te-a salvat din dragoste pentru tine, ci, doar, pentru că să fie pedepsit Acel blestemat defăimător. Dar noi nu vrem să avem nimic de-a face cu tîlhari și asasini. Marele Preot îți poruncește să pleci de-aici imediat; să nu mai îndrăznești să te apropii de poarta asta, că va fi vai de tine! Și, după ce i-a spus acestea, porunci, din ochi, la doi servitori să-l gonească afară pe Varava.

Ucigașul, uluit și tremurînd, fugi fără să se uite înapoi. Dar, în sufletul său, se năpusteau gînduri de răzbunare împreună cu cele de gratitudine neacceptată. Preoții îl alungau; atunci, de ce să nu se adreseze către dușmanii lor, către ucenicii Celui ucis? El fusese salvat datorită sîngelui Învățătorului lor. Ei au avut o mare pierdere: de ce să nu le ofere el o compensare pentru acea moarte?

Toată ziua, și în zilele ce au urmat, a dat ocol orașului, ca să afle în ce ascunzătoare secretă s-au refugiat prietenii și ucenicii lui Iisus. Nimeni, în oraș nu știa, sau nu voia să spună.

3.

Dar Varava nu-și găsea liniștea și continua să întrebe și să socotească: resentimentul contra Preoților îl determină să cerceteze pe cei care trebuiau să-i detește la fel ca el. Într-o seară, pe cînd dădea ocol Grădinii Măslinilor, se ciocni, lîngă un teasc, cu un tînăr, poate de treisprezece sau patrusprezece ani, pe care se opri să-l privească.

— Știi tu, fiule, să-mi spui unde aș putea să găsesc pe ucenicii lui Iisus, ce se zice Cristos. Băiatul îl fixă cu marii săi ochi negri.

— Și, ce-ai tu cu ei?

— Sînt un prieten, răspunse Varava, sînt unul dintre cei care au primit un mare dar de la Învățătorul lor, și acum îi caut ca să-i ajut.

— Spui chiar adevărul?

— Mai luat, oare, drept un cîine al Preoților?

Și, spunînd așa, Varava, scoase trei dinari, pe care îi arătă băiatului.

— Dacă mi-arăți unde e casa, sînt ai tăi.

Băiatul luă monedele și, fără să adauge vreun cuvînt, porni să coboare. Merseră în tăcere aproape o jumătate de oră. Într-un loc, de unde nu se mai vedea Ierusalimul, băiatul se opri la umbra unui cedru și arătă cu mîna o căsuță înnegrită, pe jumătate ascunsă printre măslini.

— Sînt acolo!

Și, fără să mai spună ceva, dispăru în fugă.

Varava se apropie de casa singuratică și trase cu urechea. De la ferestre venea un murmur confuz de glasuri: cel al unei femei le acoperea pe celelalte. Varava pipăi cu mîna vechea poartă și simți că era deschisă. Fără să bată sau să strige, ucigașul intră în casă, cu pași tîrșiți. Prima cameră era goală, dar din pragul care se deschidea în față se auzeau, acum, glasurile clare. Se arătă pe pragul ușii; vreo zece bărbați și trei femei povesteau între ei, cu atîta ardoare, încît nici unul nu observă pe intrusul care îi privea. Dar una dintre femei ridică deodată capul și descoperi neliniștita și sălbatica față a lui Varava. Se ridică urlînd. Atunci, toți se ridicară în picioare și priviră înspăimîntați spre ușă.

— Cine ești? Ce cauți? Ce vrei?

Cel mai bătrîn dintre ei, care părea conducătorul grupului, porunci tuturor să tacă și înaintă spre Varava, care rămase nemișcat, sprijinindu-se de canatul ușii.

— Te cunosc, spuse bătrînul, și știu care e numele tău și ce-ai făcut. Ce diavol te-a împins spre casa asta? Fiul Omului a răscumpărat, cu sîngele său, și viața ta; viața unui ucigaș a fost plătită cu cea a lui Mesia; ce mai vrei?

— Ascultă-mă, spuse Varava. Preoții m-au salvat, dor, apoi, m-au insultat și m-au gonit. Eu îi urăsc și

vreau să mă răzbun pe el. Şi voi, desigur, îl urîţi şi eu sînt gata să compensez, cum pot, pierderea Stăpînului vostru. Şi ucigaşul are o inimă şi un suflet. Şi ucigaşul poate fi un salvator în momente ca acestea. Spuneţi-mi, ce pot face pentru voi? Spuneţi-mi, de ce duşman aţi vrea să fiţi eliberaţi? Cu sîngele acestui duşman, mi se pare că s-ar răscumpăra o parte din cel pe care Iisus l-a vărsat pentru mine. Spuneţi-mi, nimic şi nimeni nu mă înspăimîntă.

Toţi tăceau şi îl priveau cu oroarea întipărită pe faţă. În sfîrşit, Petru vorbi:

— Varava, Varava, Hristos ţi-a dăruit viaţa, dar nu şi lumina. Tu eşti mai orb decît un cadavru, mai surd ca o piatră, mai nebun ca un lup, care, toată noaptea, n-a găsit de mîncare. Nu ştii tu că învăţătorul nostru ne învaţă să iubim chiar pe duşmani? Nimeni nu ţi-a spus că porunceşte să iertăm orice ofensă şi să facem bine pentru rău? Nu voi trebuie să vă răzbunaţi, a spus Domnul. Pentru iubirea Sa l-am iertat pe Fariseu şi pe Scribi, pe Preoţi şi pe romani. Şi te iertăm şi pe tine nefericit ucigaş condamnat să trăieşti. Nu avem duşmani, nu vrem sînge. Te iertăm din toată inima, Varava, dar privindu-te se redeşteaptă în noi amintiri prea dureroase, prea înfiorătoare. Iartă-ne şi tu, Varava, dar, dacă vrei, cu adevărat, să te eliberezi de datorie faţă de noi, aşa cum spui, fugi din casa asta şi să nu te mai arăţi pe unde sîntem noi.

— Nu ştiu unde vrei să ajungi cu această iertare şi cu această iubire. Eu cred în legea veche: sînge pentru sînge, viaţă pentru viaţă. Atît timp cît romanii vor ţine bîta peste poporul nostru, nu mă voi pleca să sărut mîna care mă pălmuieşte. Voi sînteţi după cum se pare, nişte slabi înfricoşaţi, care vă ascundeţi ca găinile ameţite şi inventaţi scuze, ca să nu răzbunaţi uciderea şefului vostru. Să nu vă temeţi că mă voi întoarce să vă caut; sînt un bărbat, eu, şi nu mă împiedic de sufletele slabe, de femei.

Cea mai tînără şi frumoasă dintre femei ieşi înainte cu hotărîre, ca să-i răspundă, dar Varava, fără să mai

aștepte, leși din cameră și din casă, furios, scuipînd din barba scărmănată, salivă și vorbe de ocară.

4

Se întoarse la Ierusalim, dar nu se dete bătut. Era frămîntat de gîndul de a face ceva, de a se bate cu cineva, Libertatea lenevoasă îl extenua și, de asemenea, îl irita. Imaginea Celui care murise în locul lui îi stătea mereu în față, nu ca aceea a unui persecutor amenințător ci tăcută și dulce și, tocmai de asta, mai apăsătoare și obsesivă. Aflase — tot umblînd încoace și încolo — multe lucruri despre Iisus; unele minunate și de necrezut; altele, e, după judecata lui, de-a dreptul nebunești.

I s-a povestit printre altele, despre învierea lui Lazăr, și i-a venit, pe neașteptate, dorința de a-l vedea pe acesta, ca să-i vorbească, să se convingă de adevăr. Ajunse, într-o dimineață, la Betania și află casa celui înviat.

Pe pragul ușii, mai degrabă trîntit decît așezat pe o treaptă de piatră, un om posomorît și galben la față, înfășurat într-o mantie de culoare neagră, privea spre cer, dar desigur, că nu vedea nimic; pupilele îi erau încețoșate și nemișcate ca cele ale orbilor. Varava se apropie.

— Tu ești cel ce te-ai întors din lumea morților?

— Și tu ești, poate, unul dintre nerușinații pierdovară, care, de attea săptămîni, mă tot tulbură cu întrebările lor obositoare?

— Nu, Lazăr. Eu sînt, fără ca tu s-o știi, un frate al tău. Și eu, ca și tine, îi datorez viața lui Iisus. Tu erai în mormînt și El te-a scos afară; eu eram deja în mîinile călăului și, datorită Lui, am fost eliberat din carcera și din moarte. Amîndoi trăim datorită lui. Trebuie să devenim prieteni, să facem ceva ca să-L răzbunăm pe Salvatorul nostru.

— Nu te înțeleg. Nu știu cine ești și nu am nevoie de prieteni. Nu pot să aud de recunoștință, nu pot vorbi

de răzbunări, nu am fraţi. Aveam două surori şi m-au lăsat singur...

— Numele meu e Varava. Iisus, care te iubea, a murit pentru mine. Şi tu nu ai mişca mîna ta pentru Acela care ţi-a dat viaţa?

— Ştii tu ce înseamnă numele tău?

— Toţi ştiu! „Fiul Tatălui".

— Ei bine! Fiul Omului a murit pentru Fiul Tatălui şi e drept, aşa trebuia să fie, după Scripturi. Primul om care a fost, cu adevărat, fiul tatălui, cum ştii, a fost primul născut al lui Adam. Cain. Şi el ucigaş, ca tine, ca toţi. Dar Dumnezeu nu a îngăduit lui Cain să fie ucis. Îţi aminteşti? „Şi Dumnezeu puse un semn peste Cain, pentru ca, oricine l-ar fi găsit, să nu-l ucidă". Toate generaţiile de oameni au pe „Cainul" lor, pe „Fiul Tatălui" lor, pe „Varava" al lor, pe ucigaşul lor. Şi Fiul lui Dumnezeu, adică Iisus, a imitat pe Tatăl şi nu a îngăduit ca tu să fii ucis. Dar, oare, crezi tu că viaţa este un premiu? Nu simţi că e, mai degrabă, o atroce pedeapsă?

— Tu nu poţi înţelege, Varava, Eu singur, între toţi oamenii, pot astăzi să înţeleg. Mă întorsesem, în sfîrşit, în casa păcii, la adevărata patrie, la dulcele azil unde se află mama mea şi tatăl meu, şi fraţii mei mai mari, şi soţia mea pierdută, şi prietenii cei mai dragi din copilărie, şi patriarhii neamului nostru, şi profeţii şi înţelepţii şi cei drepţi.

Eram împreună cu toţi cei pe care îi iubesc, mă scuturasem de pulberea pămîntului. Mă odihneam, eram fericit. Şi, deodată, ca să le mulţumească pe cele două femei, care îşi închipuiau că mă iubesc, am fost nevoit să mă întorc la necaz, la suferinţă, la oboseală, la exil. Şi tu vii să-mi palavrageşti de gratitudine, să-mi aiurezi despre răzbunări? Du-te, Varava, du-te pentru totdeauna, în numele lui Dumnezeu. Te-am răbdat destul!

Spunînd aceste ultime cuvinte, s-a ridicat în picioare şi ochii săi străluceau de mînie. Apoi, întoarse spatele Fiului Tatălui, intră în casă şi închise uşa în urma sa cu o bufnitură.

5

Varava, furios, se întoarse la Ierusalim, blestemînd. Acum, mai mult ca oricînd, simţea aţîţarea de a se răzbuna pe cineva, pentru neastîmpărul său, pentru coşmarele sale, pentru toate acele refuzuri şi pentru atîtea umiliri.

În casă, nu-i vorbea nimeni. Îndată ce-i auzeau că intră, orice glas amuţea; chiar şi copiii nu îndrăzneau să se mai joace în prezenţa lui şi pe buzele tinere ale cumnatelor sale mureau cuvintele, rîsul tăcea. Varava se simţi singur, părăsit din toate părţile, respins de la toate uşile, exclus din viaţă — refuzat chiar şi de justiţia romană.

Şi atunci simţi reaprinzîndu-se, în învălmăşala sufletului său, ura împotriva lui Pilat. Toată ura sa, toate resentimentele, toate deziluziile şi revoltele sale se strîngeau spre persoana Procuratorului. Acesta încercase, cu încăpăţînare, să-l omoare, îl socotise mai rău decît pe un cîine, în ziua liberării, în plus, poruncise să fie crucificat Iisus, şi încă urmărea să-i asupreasă pe iudei. În mintea obsedată şi tulburată a lui Varava, numai acesta era vinovat, numai el merita moartea.

Într-o seară, tîrziu, gărzile pretoriului găsiră un evreu ascuns în apropierea camerelor unde dormea Pilat. Găsiră asupra lui o spadă scurtă şi un pumnal. Îndată ce se făcu ziuă, îl conduseră, legat, în faţa Procuratorului. Pilat îl recunoscu şi rînji.

— Te-ai întors, Varava? Va fi pentru ultima oară! Strigă un ordin către un centurion şi dispăru. Cîteva minute după aceasta, Varava a fost condus pe Golgotha. Şi Fiul Tatălui a fost crucificat chiar în acelaşi loc, unde, cu patruzeci de zile mai înainte, Fiul Omului îşi dăduse sufletul.

URECHEA LUI MARCU

Marcu, servitorul de încredere al lăcrătui Proc era un om frumos, de vreo treizeci de ani, mult și v guros, negru la piele și la ochi, mai mult înspăimîntă tor decît curajos, mai degrabă mîndru decît viol. Năs cut chiar în Cetatea Sfîntă, fiul unui paznic de la Tem plu, confident al lui Caiafa, iubit de femei și temut chiar de Leviți, Marcu își închipuia că este unul din tre stăpînii Ierusalimului și predestinat pentru lucruri mari. Prietenii și tovarășii, ca să se pună bine cu el ascundeau, cu răutate zîmbită, ingenua sa înfumurare și îl numeau cu poreclă Marcu — adică Melek, stăpînul — și toți îl strigau Marcu deși adevăratul său nume era Ezechia.

Umflat de vanitatea naturală și de cuvintele ace lor oameni de curte, supuși și ipocriți, Marcu aștepta mereu o ocazie solemnă, pentru a-și face cunoscută vădoarea, pentru a ieși în fața poporului, pentru a-și deschide drum spre o soartă mai bună. Poreclă ce i se dăduse nu era, oare, un suspiciu, o profeție? În acel Orient, cald încă de focul războaielor civile și al revoltelor, totul părea posibil pentru ambiția războinică și pentru prezumția prostească.

Cînd Marcu a aflat, înaintea altora, în acea dimineață de joi, că, seara, trebuia să fie prins, în împrejurimile orașului, șeful unei bande de eretici, un înșelător Mesia, venit din Galileea, cu o escortă de oameni înarmați, ca să distrugă Templul și, poate, mai mult, să dea dreptate poporului care murmura, oprindu-l servito-

şi-a închipuit că ar putea să înceapă, pentru el, din acea zi, noua sa istorie.

Îndată ce Caiafa sfîrşi masa — singurul moment al zilei în care se putea spera să se obţină ceva de la el — Marcu se apropie de el, cu o plecăciune de reverenţă a întregului corp, pe care o folosea foarte rar şi numai faţă de Marele Preot.

— Pot să-ţi cer o favoare?

Caiafa nu răspunde nimic, dar doar cu mişcă mîna ca să-l gonească pe solicitant; şi Marcu strună:

— Mi s-a spus că astăseară trebuie să fie prins un duşman al tău, care, noaptea, se ascunde în apropierea Ierusalimului. Aş putea să mă pun pe mine în fruntea oamenilor care vor merge să-l aresteze?

Caiafa îi privi o clipă în ochi, abia murmurînd în barbă:

Nu cred, răspunse, că lupta va fi periculoasă, aşa cum îţi închipui tu. Lui Segan i s-ar cuveni onoarea pe care o ceri tu, dar au meritat să-l deranjăm pentru o duzină de galileeni. Deci, du-te tu, şi succes la vînătoare. Ia cu tine pe cine vrei şi înţelege-te cu Iuda Iscarioteanul, care trebuie să te conducă şi să-ţi arate pe Cel ce trebuie prins. Îndată ce-L vei avea în mînă, să-L aduci, imediat, la mine, chiar dacă ar fi la a doua veghe a nopţii.

Marcu mulţumi pompos stăpînului şi fugi să-şi anunţe mica sa trupă.

Nu se putea recurge la gărzile Templului, pentru că acestea nu trebuia să se amestece în aceste acţiuni mărunte de poliţie şi să se expună la contacte necurate. Era necesar, apoi, ca totul să se facă în secret, pentru ca nimic să nu se afle de către popor; ar putea să fie cineva, care să prevină pe ucenicii apreciatului Fiu al lui David.

Marcu a trebuit, deci, să recurgă la admiratorii şi ponegritorii săi, servitori, ca şi el, în casa lui Caiafa şi a lui Anna, şi la prietenii lor, oameni fără partidă, oameni de pus pe fugă, care, de bună voie, hoinăreau noaptea şi leneveau în timpul zilei.

Marcu alese vreo cincizeci de servitori și, la lăsatul serii, îi trecu în revistă, în curtea cea mare a casei lui Caiafa, ca un general ce se pregătește să înceapă lupta.

Erau, printre aceștia, mutre de toate vîrstele, de toate culorile și de toate originile. Tineri cu ochii negri și buzele roșii, bătrîni onctuoși de atîta unsoare de venerări, un disperat cu capul și culoarea de șarpe, și unii, triști și modești, ca niște negustori faliți, hoți care s-au căit sau nebuni încă nevindecați. Puțini erau înarmați cu spadă, unul singur purta un fel de lancie, cei mai mulți aveau bastoane ascuțite, lustruite de vechile osudări ale mîinilor. Marcu privi fix pe războinicii săi, unul cîte unul, și păru mulțumit: pentru prima dată, în viața sa, comanda atîția oameni. O răsuflare de orgoliu regal îi umflă inima sa de sclav.

Încredință pentru făclii celor mai tineri și se înfășură în manta, fiindcă începea să fie frig și Iscarioteanul nu se vedea.

În sfîrșit în miez de noapte, se auzi un tropăit grăbit și, apoi, o precaută bătaie în poartă. Deschiseră. Intră în curte un om mînjit de părul roșu, cu spate înalt și fruntea mică, cu privirea absentă, opacă, pustie — o față de piatră moartă. În mîna dreaptă, ridicată, strîngea o bucată de pîine.

Marcu întrebă:

— Putem merge?

Iuda făcu semn că da cu mîna în care ținea pîinea, și porni pe drumul întunecos, urmat de armata tăcută, condusă de Sclavul supranumit Rege.

2.

Cînd ajunse aproape de colina Măslinilor Iuda se opri o clipă și zise:

— Îl voi săruta. Să fiți atenți: El e.

Marcu se întoarse către cei cu arme:

— Să nu-L atingă nimeni. Vreau să fiu eu primul care îi va lega mîinile la spate. Voi ceilalți, să vă ocupați de însoțitorii Lui.

Porniră din nou cu o mai mare îndrăzneală i glasurile cetaşilor şi flăcările făcliilor rupea, acum, tăcerea şi întunecimile nopţii. Marcu, ca un căpitan prudent îşi împărţi banda în trei şi le porunci să urce printre măslini pe trei poteci diferite, cu gîndul să împiedice fuga inamicilor.

Ajunseră. Iuda Îl recunoscu îndată pe Iisus şi Îl sărută pe gură, cu gingăşie. Marcu, aproape de el, ridică mîna ca să prindă braţul Profetului înşelător.

Dar, chiar în acea clipă, sări, din umbra deasă, un om, care trase de sub haină o spadă, o repezi spre capul lui Marcu şi îi tăie cu totul urechea dreaptă. De uimire şi de durere, Marcu urlă, dar nu avu hotărîrea şi puterea să răspundă cu spada celui care îl rănise. Îl privea înmărmurit — un purtător de făclie se apropiase de Petru — şi niciodată nu i s-a şters din memorie acea figură solemnă, împodobită de barbă, şi acei ochi profunzi şi pătrunzători, cu o mînie plină de iubire.

Iisus întinse mîna spre obrazul drept al lui Marcu şi părea că îl mîngîie. Durerea dispăru, sîngele se opri, pielea se strînse în jurul unei noi deschideri.

Marcu, năucit şi asurzit, nu se mai gîndea nici să se răzbune pe agresor, nici să mulţumească Celui ce-l vindecase. În schimb, se aplecă spre pămînt şi pipăia printe iarbă şi pietre, ca şi cum ar fi căutat ceva care îl preocupa. Un tînăr îi făcu lumină cu făclia şi Marcu putu, atunci, să vadă şi să culeagă urechea însîngerată! Cu o mişcare iute o ascunse în sîn şi, în sfîrşit, se uită în jur. Agresorul şi ceilalţi ucenici dispăruseră; Iisus, singur şi alb, era înconjurat de mutrele trupei improvizate de zbiri.

Nenorocitul Marcu nu a putut să asiste la procesul şi la supliciul lui Hristos, nici la triumful stăpînilor săi. În acea noapte îngrozitoare nu s-a mai întors la palatul lui Caiafa; s-a dus la casa mamei sale, unde a stat ascuns mai multe zile, fără să scoată capul pe uşă.

După ce a trecut Crucificarea şi Paştile, Marele Preot şi-a amintit de Marcu şi a pus să-l caute prin tot oraşul. Nimeni nu ştia să spună nimic; din acea noap-

le, nimeni nu-l mai văzuse. Pe mama sa o pusese să jure că va păstra secretul.

Trecură zile şi săptămîni şi Caiafa nu se mai gîndea la Marcu : un alt servitor devenise şeful oamenilor Marelui Preot.

Marcu, închis în camera sa, suferea, aiurea, se-nfuria, rumega gînduri de victorie şi de răzbunare. Acea lucrare pe care şi-o închipuise ca un început al norocului său, îi arătase doar propria laşitate ; acea noapte, care trebuia să fie prima îndreptare spre comandă şi spre triumf, se sfîrşise cu ruşinarea sa şi cu fuga.

De ce nu s-a răzbunat pe loc ? De ce nu străpunsese, cu spada sa, pe acel Petru furios ? De nu dăduse, măcar, ordin să fie arestat şi el ?

Nu putea înţelege ce se întîmplase în acea clipă fatală. În amintire, totul i se părea misterios. Cineva îl îmbolnăvise, pe negîndite, pînă într-atît, încît îl făcuse să-şi piardă toată vigoarea trupului şi a sufletului. Poate l-a fermecat acel Mesia închipuit, pe care se pregătea să-l aresteze ?

Dar, nici această presupunere nu rezista. Acel Iisus, pe care Petru îl apăra cu spada sa, îl certase pe ucenicul său sîngeros — Marcu îşi amintea, şi acum, cuvintele Sale — în vreme ce el, cel rănit, cel jicnit, nu ştiuse să pună mîna pe Petru şi să-l pedepsească.

Cum s-ar mai fi putut prezenta la Caiafa, care îl iubea, la tovarăşii de servitute, care îl admirau şi îl credeau sortit unei sorţi mai bune ? Ce putea să facă pentru a se arăta din nou demn de planul său regal ? Mai era, oare, timpul unei zgomotoase răzbunări ?

Aflase că falsul Mesia — acela care îl vindecase, cu milă — fusese pironit pe cruce şi suportase cu plăcere chiar aceasta ; nu fusese El, oare, prima cauză a nenorocirii sale ?

Aflase că şi Iuda — se spunea, din remuşcare pentru că îl trădase pe învăţător — se spînzurase de un copac, şi vestea îl consolase ; un martor mai puţin.

Dar unde erau ceilalţi ucenici ai defăimătorului din Nazareth ? Şi, mai ales, acel turbat de Petru, care

îl adusese în această tristă împrejurare? Voia să se răzbune, cu orice preț, cel puțin pe el.

Mama sa, trimisă în fiecare zi prin Ierusalim să strîngă veşti, nu reuşise să afle nimic despre aceştia. Se spunea numai că fugise în Galileea, cu însoțitorii săi.

Între timp, Marcu își amăgea neastîmpărul aşteptării cu biata sa ureche tăiată. Întors acasă, o ținuse cîteva zile la soarele dogoritor al primăverii palestiniene; apoi o pusese într-un balsam viscos şi frumos mirositor, pe care mama sa îl cumpărase de la un egiptean; şi avea acum o zdreanță negricioasă, încrețită şi parfumată, care de-abia aducea cu vechea formă. Marcu, însă, ținea la acea părticică a capului său şi o ținea mereu la el, într-o punguță de piele neagră, şi o privea adesea, ca să-şi amintească ruşinea îngrozitoare şi ca să aibă, în fiecare zi, în fața ochilor îndatorirea răzbunării.

În sfîrşit, cînd zilele începură să se scurteze, Marcu riscă să iasă afară. Mergea, către seară, pe drumurile cele mai dosnice, şi cu mîna ținea în sus, spre tîmplă, gulerul mantalei, pentru ca lumea să nu observe ruşinea sa. În unele țări, tăierea urechii era o pedeapsă infamantă, pentru calomniatori şi pentru tîlhari. Cine nu ştia povestea acelei nopți, putea să-l creadă un criminal; cine o ştia, îl considera nesimțit sau laş.

Vai şi amar dacă l-ar fi văzut femeile, care, în vremurile sale dulci de altădată, îl iubeau atît! Fereasă Dumnezeu să-l recunoască vreunul dintre cei care au fost martori la soarta sa şi la nenorocirea sa!

Dar trebuia să-şi agonisească, de azi încolo, un pic de pîine. Tatăl îi murise de atîția ani; mama era săracă; la celelalte rude, nu voia să ceară; economiile strînse cinstit şi necinstit, în casa lui Caiafa, erau pe terminate.

Puțin cîte puțin, Marcu devenea mai îndrăzneț. Își înfăşura în jurul capului o fîşie albă, ca un fel de turban, ca să-şi ascundă mutilarea ruşinoasă şi se prezenta la domni şi la negustori, oferindu-le serviciile sale. Dar

nimeni nu-l voia; acea bandă în jurul tîmplelor, neobișnuită la iudeii care nu erau preoți, îi făceau bănuitori.

Dacă îi cereau să și-o scoată, Marcu fugea în grabă și această purtare a sa făcea să crească bănuielile. Unul care schimba monede reuși să-i smulgă de pe cap pe neașteptate. zdreanța aceea și-și dădu seama deîndată despre urechea tăiată. Atunci. acela începu să strige și să cheme lumea, și ținea strîns mîna pe Marcu pentru ca toți să-l vadă. Nefericitul trebui să se zbată, să zgîrie și să muște și să dea cu picioarele, pentru ca să se elibereze de cercul gălăgios al batjocoritorilor.

3.

Timpul trecea, și Marcu nu reușea să-și găsească nici un loc; toți îl goneau și îl batjocoreau. Sărăcia creștea și rușinea se domolea, se risipeau fumurile de mîndrie.

Marcu cel mîndru, viitorul principe, deveni, odată cu trecerea anilor, unul dintre mulții cerșetori care infectau Cetatea Sfîntă. Nu-și mai ascundea urechea lipsă, ba, mai mult, ca să trezească mila sau rîsul, povestea, pe la răspîntii, povestea sa, cu înfloriturî fabuloase: că ucenicii lui Mesia erau mai mult de o sută și toți înarmați, că el ucisese pe mai mulți, dar că Iisus era un mag care îi înviase pe toți și i-a făcut să dispară. Marcu se arăta, mai ales, pelegrinilor de Paști, veniți din țări îndepărtate, ca un martir al credinței și, ca dovadă, scotea din punga de piele urechea tăiată, o zdreanță murdară și încreștită, care părea o smochină necoaptă și seacă. Cei mai milosi sau curioși îi dădeau cîțiva bani și așa Marcu își ducea viața cu greu, ca o ființă umilită, urîtă și care ura.

Pentru că în inima zdrențurosului, pe jumătate bufon nu murise niciodată aținarea la răzbunare.

Acel Petru avusese îndrăzneala să pună din nou picioru în Ierusalim, cu cîțiva prieteni ai săi, și chiar să vorbească lumii despre Acel Învățător al său, scuipat și biciuit și pironit.

Marcu îl urma, îl spiona mereu. Cînd Petru învăța poporul, Marcu i se așeza în față și îl fixa. Nu îndrăznea să-i sară în spate, cum se străduia să facă ; Marcu era un cerșetor rău văzut și Petru impunea tuturor respect, chiar și Preoților, și nu era niciodată singur. Dar omul fără ureche se răzbuna așa cum putea ; cînd insultîndu-l de la distanță, cînd răspîndind printre oameni calomnii îngrozitoare împotriva Apostolului, cînd făcîndu-se spion, de bună voie, pentru vorbele și faptele lui, în plata unor Scribi, care, mai mult decît alții, detestau secta cea nouă.

Cînd află că Petru a fost arestat împreună cu Ioan, inima lui Marcu s-a bucurat ; spera că va fi condamnat să fie omorît cu pietre, ca Ștefan, și gusta, de pe acum, voluptatea de a privi, cu pietrele în mînă, pe conducătorul atît de urît. Dar Apostolii au fost eliberați, puțin după aceea, și cerșetorul deziluzionat a plîns de turbare.

Dar Petru, puțin timp după aceea, a fost, din nou, închis la închisoare și Marcu a sperat că, de data asta, va fi bine ; știa că Agrippa dorea moartea periculosului semănător de schismă. Dar, într-o dimineață, se răspîndi vestea că Petru, cu toate că era păzit de patru soldați, dispăruse misterios din carceră. Marcu nu știa cum să se liniștească ; îi lipsea, acum, chiar și vederea dușmanului, o ușurare amară și mizerabilă a urii neputincioase.

I s-a spus, după cîteva luni, că Petru se refugiase la Antiohia și că își reluase, fără frică, meșteșugul său de predicător neobosit. Marcu nu putea să trăiască, acum, fără să persecute, în vreun fel, pe responsabilul ruinei sale, și, pe picioare, cerșind mereu, s-a dus la Antiohia.

Se interesă de casa lui Petru și, zi și noapte, îl urmărea. Dacă Apostolul, din întîmplare, îl privea, Marcu își înfigea ochii săi răi în ochii acestuia, și rînjea, și își atingea timpla cu mîna, ca și cum ar fi vrut să reamintească vinovatului multitudinea rușinoasă. Dar Petru nu-l recunoștea. Într-o zi, crezînd că cere de pomană, îi oferi cîțiva bani. Marcu îl luă și apoi, blestemînd și scuipînd, îi aruncă cu furie în ochii Apostolului.

Petru părăsi Antiohia și se opri la hanul din Corint. Marcu reuși să-și găsească azil într-o navă, care ridicase pînzele spre Grecia, și-l urmă pe Petru. Să trăiască acolo sau în altă parte, era pentru Marcu același lucru, numai să poată spiona și blestema pe ucenicul lui Cristos. În fiecare oraș găsea iudei credincioși, care îi acordau mila de a-l asculta și de a-i potoli foamea. Numai grecii îl luau în rîs.

— Potolește-te, Marcu, spuneau ei. Regii sînt celebri întotdeauna, din cauza unei urechi. Amintește-ți de urechea lui Midas și de urechea regelui Dionisios al Siracusei.

Între timp, anii se scurgeau cu repeziciune și melancolie și Marcu îmbătrînea. Dar sufletul îi era stăpînit de o siguranță absolută și consolatoare. Petru, într-o zi sau alta, va plăti cu o moarte rușinoasă vorbirile sale nebunești, ca și vechile și noile vinovății. Un popor sălbăticit sau un călău imposibil vor răzbuna, în sfîrșit, și pe Marcu, vor adormi sau vor vindeca chinul lui.

Dar Petru dispăru și de la Corint și cîțiva ani cerșetorul rătăcitor nu reuși să afle unde se adăpostise cel care îl rănise: unii spuneau că s-a întors la Antiochia, alții povesteau că îl văzuseră la Tir sau în Samaria. Marcu cerea tuturor știri și tuturor le mărturisea: nu voia să moară fără să fi fost de față la chinuirea celui care îi tăiase pentru totdeauna viața.

În cele din urmă află de la mai mulți martori că Petru trăia liniștit în metropola Imperiului. Nu era ușor, pentru un sărman egal al său, să se ducă la Roma. Și, totuși, Marcu, cerșind, rugîndu-se și economisind chiar pîinea, a reușit să debarce, într-o zi ploioasă de mai, la Ostia. Umblînd pe jos, înfometat și plin de praf, ajunse, noaptea, la Roma.

Un iudeu, pe care îl întîlnise într-o tavernă din drum, îl conduse în Trastevere, în cartierul locuit de evrei, și îl recomandă unei familii de bogătași credincioși, care după ce au ascultat întîmplările lui Marcu, l-au primit în casă ca oaspete. Încet, încet află totul despre Petru

și despre biserica întemeiată de el la Roma și despre bănuielile și dezordinile provocate de creștini.

Se scurgeau zilele anului 817 al Romei și treceau șapte perioade de cinci ani de la nenorocita noapte de la Gethsemani. Marcu era acum un bătrîn cocoșat, slăbit, albit, care nu amintea, cu nimic, pe îndrăznețul servitor al Marelui Preot. Dar, o speranță tenace și feroce îl susținea : să fie de față la sfîrșitul învingerat al lui Petru.

Chiar în anul acela a venit, pentru el ziua suspinului. Neron era, acum, decis să stîrpească pe creștini și, pentru asta, dăduse ordin să fie executate sentințele împotriva capilor bisericii de la Roma. Pavel, ca cetățean roman, avusese cinstea să fie decapitat ; Petru trebuia să fie crucificat.

Marcu petrecea toate orele zilei și ale nopții în apropierea închisorii, în care bătrînul Petru aștepta, în rugăciune, dorita moarte, fără să știe că o dorință asemănătoare îl făcea să sufere pe un alt bătrîn, dincolo de ziduri.

O dimineață încețoșată de lunie îi aduse, în sfîrșit, vechiului urmăritor mult dorita răcorire.

Cîțiva soldați români ieșiră, înainte de răsăritul soarelui, din închisoare și aveau în mijlocul lor, legat de mîini, pe Petru. Îi urma un car, în care se afla o mare cruce de stejar. Străzile erau pustii ; micul cortegiu se îndrepta spre pădurile Vaticanului. Marcu, un pic mai departe, ca să nu fie observat, se ținea pe urmele soldaților și inima îi bătea ca un ciocan în piept, beat de o bucurie drăcească.

Ajunseră la o mică ridicătură de pămînt și soldații începură să înalțe crucea. Marcu nu mai putu să reziste: se apropie de grup și se adresă tremurînd Preotului.

— Mă recunoști ? Îți amintești de mine ?

Petru tăcea : nu se putea da un nume acelei fețe zbîrcite și frămîntate.

— Te prefaci că nu mă cunoști ? Nu îți amintești de noaptea în care a fost arestat acel Învățător al tău ? Nu-ți amintești de Marcu, de servitorul lui Caiafa ? Eu

sînt, acel Marcu, şi tu ai fost cel ce mi-ai tăiat urechea cu spada ta. Acea crestare a urechii mele a fost începutul tuturor nenorocirilor, din vina ta am devenit batjocura poporului şi un cîine înfometat la uşile bogaţilor. Sînt ani şi ani de cînd aştpot această zi. Astăzi tu plăteşti cu sîngele toate delictele şi trebuie să ştii că eu sînt fericit.

Petru îl ascultă cu umilinţă şi simţea o nesfîrşită milă pentru acel nefericit înveninat şi înnebunit de ură.

— Ai dreptate, spuse. În noaptea aceea, sfărîmat de durere, am fost vinovat faţă de tine. Învăţătorul meu m-a certat pe drept pentru gestul meu de criminal şi penitenţa nu a şters greşeala şi durerea. Dar nu vreau să mor înainte de a nu mă împăca cu tine. Iartă-mă, Marcu. Sîntem amîndoi bătrîni şi obosiţi şi eu, peste cîteva clipe, voi fi alături de Tatăl nostru. Lasă ura, uită ura, iartă-mă!

Şi spunînd aşa, Principele Apostolilor, capul Bisericii de la Ierusalim şi de la Roma, primul Vicar al lui Cristos, îşi plecă genunchii pe iarba arsă în faţa înspăimîntătorului Marcu. Capul mare şi alb al lui Petru, plecat, părea că aşteaptă o ultimă binecuvîntare de la victima sa.

— Nu vrei să ierţi pe un muribund?

Dar omul fără ureche părea că nu aude sau că mirarea nu-i îngăduia să articuleze nici un cuvînt.

Centuriomul, care, de la distanţă, asistase la ciudata convorbire — pentru el de neînţeles, fiindcă cei doi bătrîni vorbeau în aramaică — se apropie bănuitor, îndată ce văzu că cel condamnat îngenunchiase la picioarele necunoscutului.

Îl prinse de mînă pe Marcu şi strigă:

— Cine eşti? ce cauţi, ce faci aici?

Tu trebuie să fii unul dintre aceşti iudei care vor să distrugă Roma. Cum te cheamă?

— Marcu din Ierusalîm. Dar eu nu sînt dintre aceia. Nu sînt creştin. Dimpotrivă, sînt cel mai mare duşman al acestui Pentru, pentru care sînteţi aici, să-l pedepşiţi pentru relele făcute de el.

— Nu te cred. Dacă acesta, care e un fruntaș al creștinilor, îngenunche în fața ta, ca în fața unui Dumnezeu, asta înseamnă că ești un șef al sectei mai mare chiar decît el.

Și, adresîndu-se către doi soldați:

— Prindeți-l și legați-l de pinul acela. După ce vom sfîrși cu acest complice al său, îl vom duce și pe el la tribunal.

Alți soldați l-au ridicat, cu forța, pe Petru și au început să-l pironească pe cruce, cu capul în jos. Marcu privea și tremura, tremura de voluptate și de spaimă. Ora asta, pe care el o așteptase atîția ani, ca pe o eliberare, era, poate, ultima oră chiar și pentru el. De ce Dumnezeu îl pedepsea cu atîta cruzime?

Unul dintre soldați, care trebuia să-l ducă, observă că nu avea o ureche.

— Privește, spuse însoțitorul său, i-au tăiat deja o ureche. Trebuie să fie un vechi tîlhar sau un sclav fugit de la închisoare. Mă bate gîndul să-i tai și urechea cealaltă a acestui iudeu împuțit.

Și, spunînd acestea, îi dădu un brînci lui Marcu, care, aproape fermecat, nu voia să se îndepărteze de crucea lui Petru. Acesta, ridicîndu-și cu greu capul care atîrna în jos, îl fixa cu ochii mari, încețoșați de plîns și de agonie.

— Haide! spuse soldatul, tîrîndu-l pe Marcu, cu forța.

Dar oroarea și teroarea îl răscoliră pînă într-atît pe nenorocitul cerșetor, încît începu să se zbată ca un apucat și disperarea îi dete putere că se smulse din strînsoarea soldaților, care încercau să-l țină și să-l lege.

Ca un nebun furios, fugi spre pădure, cu cei doi soldați, mînioși, după el. Își scoaseră spadele și amenințau, cu strigăte, pe fugar.

Marcu se împiedică de rădăcinile răsfirate ale unui copac și căzu. Unul dintre soldați tăbărî pe el și, orbit de mînie, ridică spada spre capul celui căzut și îi reteză scurt și urechea ce-i mai rămăsese.

Două siroaie de sînge porniră din rană. Marcu închise ochii și căzu la pămînt ca un mort, fără un stri-

gît, fără un geamăt. Soldații, nemișcați, îl priveau și nu știau ce să facă.

Sîngele se prelungea încet și întunecat de pe fața lui Marcu. I se părea că ascultă tropăitul unui triumf și, apoi, o muzică de flaute, prea suavă, pe care nu o auzise niciodată mai înainte.

Și, în delir, i se părea că totul se făcea în cinstea lui, ca să fie primit marele rege, care se întorcea de la o mare victorie asupra dușmanilor săi.

Și, așa, muri — în același loc și în aceeași zi, în care a fost crucificat Petru, Apostol și Pontefice —, faimosul servitor al lui Caiafa, Ezechia, supranumit Marcu.

CIRENEANUL

1

Simon din Cirene trecuse, de curînd, prin poarta lui Efraim, pentru a intra în Ierusalim și a se întoarce acasă, cînd, la un colț de stradă, s-a ciocnit cu cortegiul îngrozitor al celor trei condamnați la moarte, care, în acel ajun de Paști, se îndrepta spre Golgotha.

Dacă ar fi putut să-l zărească sau să-i ghicească de departe, Cireneul ar fi fugit de acea înspăimîntătoare întîlnire.

Om de țară și de muncă, dominat, mai ales, de teamă decît de curiozitate, nu îi plăceau îngrămădirile și amestecările de oameni, în care e mai ușor să pierzi decît să cîștigi, și îndepărta de la ochii săi tot ceea ce îi putea aminti de moarte. Cînd văzu că în fruntea cortegiului erau soldați romani, pe jos și călare, a fost tulburat și mai rău. Nu fiindcă ar fi urît pe romani — nu avea timp să urască pe nimeni și, de fapt, un stăpîn tot trebuie să fie — dar, din instinct și prin organizarea vieții, nu voia să aibă de-a face nimic cu autoritatea, nici cu justiția, nici cu armata. Era un om simplu, un proprietar mărunt, sărac și obosit, un evreu cu vederi puține și cu pasiuni vlăguite, voia să stea liniștit în coliba lui, să trăiască și să lase pe alții să trăiască. Avea groază de tribunale și de arme, știind, din instinct, că în acelea și cu acestea nu ar fi știut să se apere.

Dar, ca să ocolească acea nefericită zi, n-a putut. Cortegiul se oprise: unul dintre condamnați căzuse rău la pămînt, încît nu mai era în stare să ducă crucea grea. Soldații erau furioși și blestemau. Simon, neputînd să treacă dincolo de această gloată, se oprise în dosul unei case, sub o poartă, și încerca să nu fie prea mult

văzut, blestemînd, în gînd, pe Acel nefericit, care era pricina acelei împiedicări și a întîrzierii. Dar Centurionul roman, care privea în jurul său, îl descoperi. Și băgînd de seamă că Simon era timid și se pitulase, îi strigă la el. La început. Cireneanul se prefăcu că nu înțelege și se uită în altă parte. Dar un soldat se repezi la el:

— Țărane, ești surd?

Îl luă de-o mînă și îl conduse pînă aproape de condamnatul care zăcea la pămînt, cu puterile sfîrșite.

— Ia crucea aceea în spate, strigă Centurionul.

Simon știa că, la un ordin dat în așa fel, nu se putea sustrage în nici un fel. Împotriva voinței sale, înaintînd cu ciudă, Cireneul își potrivi chinul pe spate și porni mai departe, pentru ca, cel puțin, turbarea și oboseala să privească pe condamnatul, al cărui loc îl luase, într-un fel. Întrevăzu doar un corp lipsit de viață și o față descompusă plină de sudoare amestecată cu fire de sînge. Simon nu putea să suporte vederea sîngelui și îndată își schimbă privirea și începu să meargă liniștit.

Crucea atîrna greu, dar Cireneul avea spatele de catîr și picioarele de atlet. Și, în vreme ce se întorcea pe drumul pe care venise, spre poarta lui Efraim, se gîndea la întîmplarea sa. Nu era mulțumit.

Pe ogorul său, la jumătatea drumului dintre Ierusalim și Neftoa, era încă atîta de lucru; apa era puțină, vîrtelnița se stricase, șoarecii mîncaseră din orz. Dar era ajunul Paștilor și Mikal, soția sa, îi recomandase să se întoarcă repede acasă și el știa, de acum, dintr-o veche practică, cu ce strigăte și ocări se va termina această întîrziere. Plecase de-acasă mai devreme și pentru un alt motiv: ar fi trebuit să se ducă, în dimineața asta, la bătrînul Eliezer, care-i datora cîțiva bani, și promitea, din lună în lună, că o să-i plătească, dar mereu îl amîna. Simon avea o mare trebuință de acei bani, acum, înainte de Paști și prevedea, cu groază, primirea pe care i-ar fi făcut-o soția dacă s-ar fi întors și astăzi cu mîinile goale. Apoi, mai era și un alt motiv pentru întoar-

cerea grabnică acasă, în dimineaţa aceasta, poate primul şi cel mai grav. Fiul său cel mai mare, Alexandru, era scuturat de o febră, care nu-i dădea nici o clipă de linişte, decît pentru scurt timp, spre dimineaţă, şi îl sleise ca pe-o zdreanţă. Simon promisese lui Mikael că va aduce acasă, cu orice preţ, o găină neagră, care, după ce era tăiată în formă de cruce, se ţinea pe capul celui bolnav; este cel mai sigur leac pentru febra cronică. Dar nu o găsise la ţară şi nu avusese timp, acuma, să caute în oraş.

Strîmtorat de împunsăturile acestor gînduri, Simon înainta grăbit sub apăsarea grea a crucii, şi aproape că nici n-o simţea, atît de mult ar fi dorit să ajungă mai repede la locul răstignirii. Paşii şi vocile oamenilor, murmurele şi plînsul femeilor ajungeau pînă la urechile sale, dar nu dorea să se întoarcă şi cu atît mai puţin să ceară lămuriri despre condamnaţi. Auzise de la cîţiva bătrîni, care asistau la trecerea cortegiului, că era vorba despre tîlhari, şi nu mai încercă să afle altceva.

Simon venise din Cirena natală, la Ierusalim, de cîţiva ani, din cauza moştenirii, şi nu cunoştea aproape pe nimeni în oraşul sfînt, şi nici nu se străduia să facă noi cunoştinţe şi, cu atît mai puţin, nu i se îndemîna să se ocupe de treburile publice. Pămîntul şi casa erau viaţa sa şi nu iubea pe nimeni, în afară de copiii săi.

Nu ştia nimic, deci, din ceea ce se întîmplase, în acele zile, şi condamnaţii nu erau, după credinţa lui, decît nişte delicvenţi comuni. Avea un pic de necaz pe Cel mai slab, împotriva Celui care îl obligase să întîrzie, dar nu ajungea pînă la ură. După puţine ore, se gîndea el, Acest nefericit va plăti, cu chinuri şi moarte, şi această ultimă vină a sa, care va fi ultima.

Ajunseră, în sfîrşit, pe platforma care era în vîrful Golgotei. Deja se urcase în jur o mulţime de oameni zălăgioşi. Simon lăsă crucea pe pămînt şi, fără să ceară voie şi fără să salute, prinse momentul cînd soldaţii erau întorşi cu spatele, se furişă printre grupurile de oameni, şi, cu paşi grăbiţi, trecu din nou prin poarta lui Efraim şi se ascunse în Ierusalimul pustiu. În capul

lui de om cumsecade sacrificat se luptau patru imagini dominante; găina neagră pentru febră, banii de argint ai lui Eliezer, fiul său arzînd și delirînd, soția mincioasă.

În ce parte să se îndrepte? De acum, era târziu și era obosit; umărul drept, dureros și învinețit, îl supăra. Învinse iubirea pentru Alexandru, față de frica de Mikal; dorința de a ști cum se simțea fiul său, de a-l revedea, de a face ceva pentru el. Ajunse pe strada lui, se apropie de casa sa. La ușă, așa cum el știa încă dinainte de a fi văzut-o stătea la pîndă cercetătoare și amenințătoare, soția sa.

Sărmanul Simon își dădu seama că nimeni nu l-ar mai fi salvat de furtuna, care se anunța în fulgerele din ochii lui Mikal. Era femeie cu judecată și de inimă, dispusă să sufere și să se jertfească pentru soțul ei și pentru copii, dar era și femeie a pasiunii și, deci, gata să se aprindă și să trăncănească. Simon era pregătit pentru răsturnare și nu avea altă speranță decît să-i prevină cu una din acele justificări, care aprinse și cele mai îndrăznețe limbi.

Se apropie de soția sa și, înainte ca aceasta să poată deschide gura, îi puse, cu gingășie, o mînă peste umeri — una din acele mîini care ținuseră și apăsaseră lemnul destinat lui Iisus. Se întîmplă atunci un miracol, o minune neașteptată. Mikal privi pe soțul ei în ochi și îndată se îndulci. Și, în loc să-l acopere de insulte, așa cum voia să facă doar cu o clipă mai devreme, spuse lui Simon, cu vocea din zilele liniștite.

— Cum te simți! Ești obosit! Vino repede în casă. Alexandru al nostru se simte tot rău. Simon încremenise și nu putea să-și dea seama de această schimbare neașteptată și pe care n-o văzuse niciodată. Dar dragostea pentru fiul său îl scoase repede din această problemă. Intră în casă și alergă în camera lui Alexandru.

Tîlharul era întins, pe jumătate gol, în pătutul sărac și părea că doarme. Respira greu, fața îi era umedă și plină de umbre neliniștitoare; umbre la ochi, la nări, obrajii descompuși încrețituri triste la buze. Alături de el, așezat pe pămînt, fratele său Rufe

Îndată ce simți că a intrat tatăl său în cameră, Alexandru deschise ochii și îi privi cu o expresie de nesfîrșit și neliniștită speranță. Tu ești tatăl meu și ești puternic, părea că spuneau acei ochi, tu mi-ai dat viața și mă vei smulge din moarte.

Simon se apropie încet, încet de pat și privi prelung pe fiul său.

Mikal spuse:

— Ai adus găina neagră?

— Nu am găsit-o, nu am avut timp s-o caut. Îți voi povesti totul mai tîrziu.

Alexandru, care era părăsit acolo, jos, printre acele zdrențe înmuiate de sudoare, respira greu. Încercă să se ridice și îndată Simon îl ajută. Fiul îi puse o mînă descarnată pe umăr — pe acel umăr dureros, care dusese greutatea crucii lui Cristos — și încearcă să se tragă în sus. Dar era foarte slăbit și acel sprijin nu îi era îndeajuns. Atunci tatăl îl luă în brațe, cu amîndouă mîinile, îl strînse la piept, ridică acel corp sfîrșit, cu precauțiuni de mamă și îl așeză să stea pe pat.

— Nu mă lăsa, murmură Alexandru.

Îmbrățișă strîns pe tatăl său, îi ținea mîinile slabe pe umeri. Acea atingere pe umărul chinuit de trunchiul crucii îi dădea lui Simon puțină durere, dar nu avu curaj să se desprindă de fiul său și nici să se desprindă din îmbrățișarea lui.

Părea că Alexandru se bucura nespus că se simțea atît de aproape de tatăl său, i se părea că își revine, i se părea, din clipă în clipă, că îi e mai bine, parc-ar fi altul.

Mikal, deoparte, privea, cu dragoste, pe tatăl și pe fiu, așa îmbrățișați. Nu se mai auzea respirația greoaie a băiatului; încet, încet, bolnăviorul adormi, cu capul pe umărul lui Simon. Acesta, ca să nu-l deștepte, suportă cu răbdare iubitoare această durere, pe care dulcea greutate i-o da umărul său rănit. Au stat așa, uniți, un timp. Deodată, Alexandru se deșteptă și nu mai părea că este el. Ochii îi erau aproape limpezi, dispăruse sudoarea.

Mikal se aruncă asupra fiului ei și îl atinse pe frunte și pe obraji, îi pipăi pieptul și spatele.

— Simone, strigă mama. Simone! Alexandru al nostru s-a făcut bine! Nu mai asudă, nu mai arde! Fie lăudat Cel Prea Înalt!

Sărmana rîdea puțin, de uimire și puțin plîngea de bucurie, nu mai știa ce să facă. Cînd mîngîia fața soțului ei, uimit, cînd acoperea cu sărutări obrajii fiului reînviat. Acea îngrozitoare febră, care dura de aproape două săptămîni și care rezistase la toate leacurile meteriale și magice, și să-i ia viața primului născut, fusese vindecată și învinsă în puține clipe. Simon, prin atingerea cu mîna sa și cu umărul său, îi redase viața muribundului.

2.

Dar întîmplările extraordinare din acea extraordinară zi nu se sfîrșiseră.

Pe înserat, apăru bătrînul Eliezer, vechiul și recalcitrantul datornic, care nu intrase niciodată în acea casă și mereu, după împrumut, făcuse tot ce putuse ca să nu se întîlnească cu Simon. Acesta, văzîndu-l în fața sa, cu o privire bună, nu-și credea ochilor.

Eliezer spuse că nu voia să petreacă Paștile cu gîndul datoriei în spate, că știa nevoile lui Simon, ca să-i scuze pentru întîrziere, fiindcă nu era vina lui, ci a altora, care nu-i plătiseră lui la timpul stabilit că îl mulțumea de mii de ori pentru profit și pentru răbdare.

Scoase din sîn o pungă cu jumătăți de sicli de argint, îi numără îi plăti, și, după ce salută pe toți ai casei — și pe Alexandru și pe cel mic, Ruf — plecă.

Cîteva zile mai tîrziu, după ce au trecut Paștile, Simon a dorit să se întoarcă la cîmp și Alexandru, refăcut, mai sănătos și mai frumos ca înainte, l-a însoțit. Au început să sape o groapă, cu gîndul să facă un nou puț de apă de ploaie necesară pentru ariditarea locului. Tatăl săpa și fiul, cu o lopată ușoară, dădea la o parte și grămădea pămîntul nisipos și uscat.

Spre seară, cînd tocmai hotăriseră să se lase de săpat, sapa lui Simon scoase un sunet ciudat, ca şi cum ar fi pătruns printr-o oală. Simon se aplecă să scobească pămîntul afînat, cu mîinile; şi scoase afară o amforă mare, mai grea decît dacă ar fi fost din bronz masiv. Cu sapa sparse gîtul scurt şi, lui Simon şi Alexandru, le apăru în faţa ochilor un fulger vesel de aur, care fusese îngropat îndelung şi părea fericit de a revedea soarele, fratele său.

Erau monede antice, necunoscute lui Simon, inele de aur groase, colane, fibule cu filigran, sigilii şi închizători. Trebuie să fi fost un tezaur ascuns acolo de un bogătaş înfricoşat, la asedierea Ierusalimului de către Asirieni, în timpul lui Ioachim.

Simon, cu mîinile tremurînde, culese bine monede şi colane într-o învelitoare pe care o avea mereu la el, pentru somnul de după masă, acoperi bine, la loc, amfora, îl sfătui pe fiul său să nu vorbească nimănui despre descoperirea lor, şi, cu paşi mari nerăbdători, se întoarse la Ierusalim. Chemă pe soţia sa în cameră şi îi arătă noua şi incredibila roadă a ogorului lor.

Mikal, care era mai mînioasă dar şi mai gînditoare decît soţul ei, începuse să cugete că acele bogăţii neaşteptate — mai degrabă, minuni, decît noroc — nu puteau fi naturale şi întîmplătoare, ci arătau mai mult întîmplătoare, ci arătau mai mult intenţia unei puteri neomeneşti, decît omeneşti. Pe de altă parte, însă, nu ştia să-şi explice de ce şi cum. Observase numai că aceste fapte ciudate păreau datorate prezenţei şi influenţei lui Simon. Ea nu era amestecată cu nimic.

Simon oprise mînia sa fără să vorbească, Simon vindecase pe fiul lor, Eliezer venise să-l caute pe Simon şi lui Simon îi venise ideea să sape puţul chiar în punctul care ascundea comoara. Un Dumnezeu proteja şi ajuta pe Simon ; deci, gîndea femeia, Simon a împlinit vreo lucrare plăcută lui Dumnezeu. Dar, care?

— Mikal îşi stima soţul pentru că era muncitor şi supus, dar nu credea prea mult în înţelepciunea lui şi nici în credinţă. Simon era un bun iudeu, dar cu ni-

mic mai credincios decît ceilalți ; trăia în felul său insipid și timid, îi lipsea dorința și prilejul de a săvîrși acte de fraternitate.

Cu toate acestea, Mikal îl întrebă pe soțul ei, de mai multe ori, căznindu-se să-i smulgă din gură ceea ce el nu amintea și nu voia să spună. Dar, din tot acest inchizitoriu obositor, înțelesese doar atît : că, în acea dimineață Simon purta în spate, pe o parte din drum, crucea unui condamnat la moarte. Dar, fiindcă n-o făcuse din milă spontană, ba, mai mult, încercase să scape de acea nedorită osteneală și acceptase numai la porunca soldaților români, nu putea să fie asta acțiunea meritorie, care îi dăduse soțului ei, puterea acelor minunate grații succesive.

Dacă Dumnezeu ne protejează și ne iubește — se gîndea ea, în sine — El știe ce face și nimeni nu poate pătrunde rațiunile Sale. Noi nu putem să facem altceva decît să lăudăm și să mulțumim Celui Preaînalt.

Simon ascunsese comoara în casă și, pentru ca să nu dea de bănuit lumii, își urma viața sa retrasă. Într-o zi, pe cînd lucra singur pe ogorul său — după mai mult de două luni de la Paști — văzu lîngă el două umbre. Ridică ochii ; era un bărbat și o femeie.

Femeia nu mai era tînără, dar se vedea că fusese frumoasă, cu acea frumusețe transparentă, curată și purificatoare, care strălucește mai mult în viziunile cerești decît pe chipul fiicelor de oameni. Părea spiritualizată de una din acele dureri care constituie substanța vieții unei făpturi și o ilumînează mai suav și mai sigur decît chiar fericirea. Trăsăturile sale, perfecte erau estompate, dar nedeformate de acea nobilă tristețe ; ochii negri și adînci erau învăluiți, dar nu stinși de acea disperare împăcată.

Bărbatul era foarte tînăr, dar devenise grav și aproape solemn prin ploșenia îngerească a privirii sale.

Simon îi privea mirat, stînd drept pe brazdă, și atît de tulburat încît nu îndrăznea să întrebe ce voiau de la el. Tînărul vorbi :

— Tu ești Simon, zise Cireneul ?

— Eu sînt.

— Tu erai omul care a fost chemat, cu o zi înainte de ultimul Paşti, să ia în spate crucea lui Iisus din Nazareth?

Simon reflectă o clipă înainte de a răspunde, apoi frica sa bănuitoare îl birui.

— Nu ştiu de ce cruce vorbeşti tu, spuse, eu n-am dus nimic. În ziua aceea eram la muncă pe ogorul meu şi n-am văzut pe nimeni.

— Dar, cînd te întorceai la Ierusalim, nu te-ai întîlnit cu un cortegiu care urca spre Golgotha?

— Ţi-am spus că nu am întîlnit pe nimeni. Eu, cel puţin, nu-mi amintesc.

— Şi nu ai auzit vorbindu-se de Mesia Iisus, care a murit pe cruce?

— Eu îmi petrec zilele pe ogorul meu şi sînt preocupat numai de problemele mele. Nu îmi pasă de ce se întîmplă în lume şi nici de ce zice lumea. Şi nu am auzit vorbindu-se de Acest Iisus, despre care spui tu.

Vorbi, atunci femeia:

— Simone, Simone, aminteşte-ţi bine, nu spune minciuni, nu te teme de nimic. Acel Iisus era Fiul meu şi venise să te mîntuiască şi pe tine. Dacă L-ai ajutat să ducă crucea în acea îngrozitoare zi, El nu te va uita niciodată şi îţi va da dovezi despre recunoştinţa Sa, dacă nu le-ai şi avut. Doi prieteni ai noştri, care erau în urma condamnaţilor, te-au recunoscut, şi ne-au spus numele tău. De ce vrei să ascunzi adevărul? Nu sîntem aici, ca să-ţi facem rău. Eu am venit pînă la tine, ca să-ţi mulţumesc, ca să-ţi sărut mîna care L-a ajutat. De ce atîta frică?

Simon asculta cu ochii plecaţi, fiindcă nu putea să susţină privirea pătrunzătoare a îndureratei: dacă ar fi privit-o în faţă, nu ar fi putut rezista. Dar nu o privi. Neîncrederea de ţăran învinse, şi ruşinea de a mărturisi că a minţit.

— Nu, nu eram eu. Poate m-au asemuit cu altcineva. Eu n-am dus cruci, nu ştiu nimic despre Iisus al vostru.

— Roşesc şi tremur pentru tine, Simon, reîncepu tînărul Ioan. Nu ştii ce spui, nu ştii ce afirmi. Ai dus

una din greutăţile Fiului lui Dumnezeu şi te ruşinezi de asta. Gîndeşte-te bine, Simon, străduieşte-te să-ţi aminteşti. Nu renega ora cea mai frumoasă a vieţii tale.

Simon începu din nou să sape, cu capul plecat, şi nu răspunse nimic. Cele două umbre îndurerate mai rămaseră încă vreo cîteva minute lîngă tăcutul fricos, şi, apoi, dispăru în linişte.

Cireneanul îşi amintea, acum, minunile, care, din ziua crucii, îl surprinseseră şi aproape se căia că răspunsese în acel fel, că se lăsase stăpînit, la început, de acea teroare laşă a responsabilităţilor. Dar, acum, nu mai era posibil să se întoarcă şi să îndrepte nimic.

Întors acasă, nu spuse nimic soţiei despre acea convorbire, temîndu-se să nu-i reproşeze ascunderea fricoasă, dar nu trecu mult timp şi un necunoscut îl opri pe stradă şi îi puse aceleaşi întrebări pe care i le pusese şi Ioan. Şi de data asta, Simon negă şi continuă să nege de fiecare dată dînd alţi ucenici sau duşmani ai lui Iisus, îl întrebau despre ziua aceea şi despre cruce.

În sfîrşit, Simon, fie pentru că dorea să se poată bucura în pace de comoara găsită, fie pentru grija de a trebui să repete mereu aceleaşi minciuni ca să gonească din jurul său pe curioşi, se hotărî să părăsească Ierusalimul. În mare taină, transformă aurul în vergele, vîndu ogorul şi casa, şi, împreună cu soţia şi copiii, pleacă în metropola Imperiului.

3.

La Roma, viaţa Cireneanului a fost cu totul alta. Ţăranul s-a transformat în bancher. Comoara din ţarină, în cîţiva ani, a fost multiplicată de iscusinţa prevăzătoare a lui Simon. Bogăţia l-a făcut să-şi ridice capul şi i-a întărit inima. În acea mulţime de iudei din Diaspora se simţea mai în largul său, decît în oraşul Templului. Şi, la Sinagogă, avea unul din locurile cele mai de cinste.

Dar, în familia sa, se petrecuse o profundă revoluţie spirituală. Mikal fuese răscolită şi cucerită de cu-

vîntul puternic al unui oarecare Pavel din Tars şi se făcuse creştină. Alexandru şi Ruf, tineri cu suflet generos, urmaseră pe mama lor, şi în felul acesta, casa lui Simon devenise unul dintre locurile de la Roma, unde, adesea, se adunau creştinii.

Cireneul, o fire, uşor de tulburat şi puţin aplecat spre noutate, nu a vrut să intre în noua sectă şi a refuzat, de mai multe ori, botezul. Mikal, care devenise mai blîndă ca înainte, se plîngea de încăpăţînarea soţului ei, dar îl îngăduia aşa cum era el. De altfel, Simon nu avea nici o împotrivire faţă de noua credinţă şi, un pic de nevoie, un pic din dorinţă proprie vorbea, mai des, cu creştinii, decît cu evrei rămaşi credincioşi ai Templului.

Atunci s-a aflat, din nou istoria acestei vineri şi a crucii : credincioşii care ajungeau mereu de la Ierusalim, răspîndiseră cuvîntul, şi la Roma, că Cireneul participase cu ceva, la Calvarul Domnului. Unii dintre marii adepţi, doritori să afle ştiri noi de la un martor, ocular, au început să-l urmărească pe Simon, pentru ca să le povestească totul. Cum arăta Iisus ? Ce cuvinte a spus pe cînd se tîra, asudat şi însîngerat, pe Drumul Calvarului ?

Simon, la început se ascunse, dar, pînă la urmă, nu mai avu puterea de a nega. Îşi dădea seama că, pe zi ce trece, creştinii creşteau ca număr şi ca importanţă, că farisei învăţaţi, ca Pavel, nu se ruşinau să se facă apostoli ai noului Dumnezeu ; şi se gîndea că fiinţele lui cele mai dragi, soţia şi copiii, făceau parte din tînăra Biserică.

Începu, atunci, să povestească şi, aşa cum se întîmplă cu cineva care observă că este ascultat cu nesaţ ca un oracol, se apucă să mărească şi să inventeze faptele. Mulţi credincioşi mergeau în casa Cireneului chiar pentru a-l auzi povestind amintirile sale despre acea infernală şi divină zi, şi el, la început atît de îndărătnic, încet, încet prindea gust. Mîndria învinsese vechea frică şi, dacă cu atîţia ani mai înainte mintise de frică de a nu se compromite, acum mintea din dorinţa de a se făli.

Afirma, acum, că el se oferise de bună voie soldaților ca să ducă crucea lui Cristos nesilit de o poruncă, ci din milă pentru Cel ce sta să moară de durere. Adăuga că Cristos îl privise în ochi cu o nemărginită recunoștință și că, odată ajunși pe Golgotha, îi spusese :

— Mergi Simon, Eu îți iert păcatele tale.

Și povestea cum Iisus își ținuse făgăduiala, prin minunile, care, din acea zi, izgoniseră din casa sa, moartea și sărăcia. Descria cu amănunte, trăsăturile Fiului lui David și pe cele ale femeilor, care, plîngînd, L-au urmat pînă la cruce.

Cireneul devenise unul dintre cunoscuții Bisericii din Roma, chiar dacă nu era creștin ; un martor care — se spunea — va sfîrși prin a accepta adevărata credință și crucea lui Cristos.

Au trecut, așa, pentru Simon, cîțiva ani liniștiți și veseli, pînă ce ajunse în acel îngrozitor an 817, care a cunoscut acea așteptată persecuție a creștinilor. Printre primii arestați, a fost, împreună cu toți ai săi, și Simon din Cirene.

Nefericitul răgușea strigînd și jurîndu-se că nu era creștin, căci nimeni nu-l credea. Soția și fiii, prietenii lui erau creștini ; casa sa era refugiul creștinilor, el însuși povestea peste tot că purtase pe spate crucea lui Cristos, toate dovezile erau împotriva lui și nu au vrut, cu nici un preț, să-l elibereze.

Într-o seară, cu toate urletele lui sălbatice, prea nefericitul Cireneu a fost spînzurat, în calitate de creștin de o cruce unsă cu bitum și ars ca o flacără pentru a ilumina grădinile lui Neron.

RĂZBUNAREA LUI CAIAFA

I.

Iosif, poreclit Caiafa, Marele Preot al poporului iudeu, se întoarse la vila Consiliului, în seara aceea de aprilie a anului 31, mai întunecat la față și în inimă, de cum plecase dimineața să se ducă la Templu.

De la un timp, într-adevăr, nu mai era sigur și senin ca mai înainte; de cînd fusese răstignit acel Mesia înșelător și hulitor, venit din Galileea cu o ramură rea de nelegiuiți. Procuratorul roman, din acea zi, îl tratase cu o mîndrie mai rece ca înainte. Mulți oameni din popor îl aclamau mai puțin, ca și cum i-ar fi reproșat, în tăcere, o vinovăție, de care nu ar fi îndrăznit să-l acuze pe față. Unii membri ai Sinedriului, de pildă Iosif din Arimateea, făceau chiar aluzii, în fața lui, la greșeli care trebuiau să fie plătite, la profeții care tocmai se adeveream, la amenințări neclare pentru un viitor foarte apropiat.

Caiafa își repeta sie însuși că are conștiința liniștită și că ar repeta acea dureroasă îndatorire, dacă ar fi cazul, dar chiar acea nevoie de a-și reînnoi, în fiecare dimineață, și în fiecare seară, propria iertare, putea fi începutul — și poate era — al unei neliniști, dacă nu al unei frici.

Știa, totuși, că ucenicii acelui Iisus din Nazaret nu se resemnaseră la moartea capului lor. La început se răspîndiseră și se ascunseseră în locuri necunoscute, ca niște cîini înspăimîntați de baston, dar, apoi, reveniseră afară, începuseră să vorbească printre oameni,

despre o înviere a Celui Răstignit, şi încet, încet recăpătaseră atîta putere şi înflăcărare, încît nu le era teamă să povestească poporului la răspîntiile oraşului şi chiar în curţile Templului.

Caiafa stima pe aceşti şarlatani puţin nebuni, sau puţin înşelători: oameni de dispreţuit, dar care puteau deveni, dacă fermenta drojdia, chiar periculoşi. Încercase să vorbească lui Pilat despre aceştia, dar Procuratorul începuse să rîdă:

— Ai vrut să fie răstignit Regele Iudeilor şi te miri că supuşii Săi se gîndesc să-L răzbune?

Caiafa, care cunoştea pe ai săi mai bine decît romanul, nu se simţea deloc dispus să ia în glumă acea mişcare eretică şi răzvrătită, care se mărea mereu. Chiar în acea zi, credincioşii fideli ai pretinsului Cristos treziseră un tumult mai grav, ca de obicei, care dădea de gîndit tuturor celor care aveau funcţii şi responsabilităţi la Ierusalim. Un bătrîn pescar din Betsaida, Simon, numit şi Petru, care părea şeful bandei rămase de la Iisus, vindecase — după spusele unor exaltaţi — în mod miraculos, un biet şchiop, care obişnuia să ceară pomană la una din porţile Templului. De la această pretinsă minune îşi luase acel Petru, împreună cu un însoţitor al său numit Ioan, prilejul de a ţine o predică celor fără lucru şi celor curioşi, care nu lipsesc niciodată din jurul Templului, pronunţîndu-se cu tărie împotriva autorităţilor religioase legitime. Mulţi fanatici, aşa cum se întîmplă printre oamenii doritori de noutăţi, aplaudaseră şi aprobaseră aceste discursuri prosteşti şi unii ceruseră, prin viu grai, să fie primiţi în acea sectă. Dezordinea deveniše atît de întinsă şi zgomotul atît de mare, încît cîţiva preoţi ieşiseră din Templu, însoţiţi de Segan şi de gărzile înarmate, ca să vadă ce se întîmplă. Îndată ce îşi dădură seama de scandal şi de pericol, au pus mîna pe cei doi capi ai răutăţilor şi au dat poruncă să fie răspîndită lumea adunată. Caiafa, căruia i s-a prezentat imediat situaţia, aprobase trimiterea la închisoare a lui Petru şi Ioan, dar nu se simţea, în sinea lui, deloc mulţumit şi liniştit. Faptul se întîmplase spre noapte şi nu

avusese timp să judece pe cei doi arestați, așa cum ar fi vrut unii. Caiafa se opusese: orice hotărîre trebuia amînată pe a doua zi.

Se întoarse acasă obosit, persecutat și strîmtorat de gînduri contradictorii. Care putea fi calea cea mai sigură ca să înnăbușe și să curme cît mai era timp, acea mișcare de vizionari zgomotoși? Uciderea capilor îi părea un expedient radical, dar nu ar fi dus la efectul dorit. Răstignirea lui Iisus reaprinsese ardoarea iubirii însoțitorilor Săi; uciderea cu pietre, de curînd a lui Ștefan mărise afilierile la congregația schismatică. Se părea că sîngele reînviase — în loc să stingă —acel funest incendiu.

Unii maeștri ai Thorei, și chiar Gamaliel, cu toate că era fariseu, propuneau blîndețea, constatînd că mișcarea, dacă ar fi fost ignorată și trecută cu vederea, s-ar fi sfîrșit, curînd, de la sine. Persecuțiile, spuneau aceștia, redeșteaptă frica celor care domină și, în consecință, măresc curajul și alimentează entuziasmul celor persecutați. Mai bine să te faci că nu vezi nimic; să veghezi în taină și să aștepți consumarea naturală a acelei efervescențe naive.

Caiafa nu era cu totul convins de aceste argumente, dar, pe de altă parte, trebuie să recunoască, totuși, că vărsarea de sînge nu servise la nimic; dimpotrivă, transformase scandalul într-o adevărată revoltă.

În seara aceea, întorcîndu-se la Consiliu, cufundat în gînduri pesimiste, rumega în sine motivele opuse, metodele contrarii, căile posibile de ieșire. Cei doi delicvenți mai mari erau în închisoare, dar, în dimineața următoare, trebuia să-i judece în fața Sinedriului. Ce conținut, ce comportare ar fi trebuit să aibă el la ora judecății? Nu era, poate, mai bine, să-i interogheze în ascuns, între patru ochi și să încerce să-i convingă, să-i influențeze, și să evite, astfel, un proces care putea aduce roade rele?

Deabea trecuse prima veghe a nopții. Caiafa, deodată chemă un servitor și îi încredință un ordin pentru Segande la Templu; cei doi arestați din seara aceea trebuiau aduși, imediat, sub o bună pază, acasă la Marele Preot.

2.

După o oră, Petru și Ioan erau la vila Consiliului și fură conduși în fața lui Caiafa. Acesta dete afară din cameră pe soldații care îi însoțiseră și privi, îndelung, fără să scoată un cuvînt, pe cei doi acuzați.

Petru era în puterea vîrstei bărbătești, dar arăta mai puțini ani; în barba răvășită și în părul ondulat barza albă începuse să alunge corbul negru. Înalt, bine construit, hotărît și maiestuos, părea un principe al munților, pe care o putere supranaturală, fulgerător, îi transformase într-un profet împărătesc. Sigur pe sine, în echilibrul pietros al evidenței, nu privea pe Marele Preot, așa cum privește un condamnat pe judecătorul său, ci așa cum poate să privească un preot pe un eliberat de cătușe.

Cu totul altfel era Ioan. Curat și blond, ușor în corpul său slăbit, numai lumină în ochii care se străduiau să privească cerul și pe Dumnezeul său. Răspîndea, prin privire, o dulceață senină și umilă, dar se simțea că, sub acea înfățișare pașnică, era o ardoare, că acea suavitate nu se năștea dintr-o teamă servilă, ci dintr-un foc gata să mistuiască. Ioan părea un înger căzut pe pămînt, nu din cauza mîndriei sau a unei pedepse, ci dintr-o pornire spre milă.

Caiafa privea cînd pe unul, cînd pe altul, fără să spună nimic. și părea mult mai nehotărît și tulburat decît ei.

— Așezați-vă, spuse, într-un tîrziu.

Plecă ochii, împreună mîinile și, cu o voce lentă, începu:

— Să nu vă închipuiți că sînteți în fața unui dușman al vostru. Nu v-am chemat aici ca judecător, ci ca părinte al poporului, care are datoria să vegheze asu-

pra sufletelor fiilor săi. Veţi şti, poate, că nu eu am fost acela care a dat ordinul de a fi duşi la închisoare. Mi s-a spus pe de altă parte, că aţi creat un fel de tumult, că aţi repetat închipuirile voastre defăimătoare...

— Tu ştii bine, Caiafa, întrerupse Petru, că nu sîntem nici obsedaţi, nici beţii. Că Iisus a înviat, nu este o închipuire a noastră, şi poţi să găseşti martori cîţi vrei. Că sărmanul şchiop, vindecat în numele lui Cristos, sare şi joacă, nu e o minciună sau o halucinaţie, ci un adevăr, pe care tot Ierusalimul îl cunoaşte.

— Petre, Petre, nu fi atît de îndrăzneţ şi grăbit, reluă Caiafa, ridicînd puţin glasul. Despre aceste lucruri vom vorbi pe urmă. Voiam să vă spun, mai întîi, că eu nu sînt departe de credinţa voastră, pe cît vă închipuiţi, poate.

— Tu? strigă Ioan. Tu? Chiar tu? Acela care, mai mult decît toţi şi înaintea tuturor ai vrut să tîrăşti la cazne pe Învăţătorul meu?

— Eşti încă aproape un copil, Ioane, şi unele lucruri nu le pricepi. Ascultaţi-mă amîndoi cu răbdare şi nu mă întrerupeţi. Nu v-a poruncit Învăţătorul vostru că, dacă un om vă face rău, pentru o oră, să mergeţi cu el două ore?

„Aţi ştiut voi ce am afirmat eu în adunarea preoţilor şi a scribilor, care s-a ţinut în această casă, pentru a hotărît soarta lui Iisus al vostru? Toţi vorbeau de răscoale de pericole, de romani şi de alte fleacuri politice. Şi atunci, am spus aceste cuvinte: Voi nu înţelegeţi nimic din aceste lucruri. Voi nu înţelegeţi că un om singur trebuie să moară pentru tot poporul, pentru toată naţiunea, şi chiar pentru ca să strîngă în acelaşi corp pe toţi fiii lui Dumnezeu, acum împrăştiaţi.

„Nici chiar voi mi se pare, nu înţelegeţi. Dar cuvîntul acela al meu nu era, oare, rezumatul tuturor cuvintelor pe care Iisus le-a spus despre El însuşi? Nu venise el ca să plătească pentru tot poporul, ca să ridice păcatele naţiunii ca să moară spre binele tuturor oamenilor, ca să fie ucis pentru învierea tuturor? Eu

nu am spus toate aceste lucruri, dar am pus în lumină esențialul: că un om trebuie să moară, pentru ca să salveze pe ceilalți. Iisus nu S-a sustras din mîinile mele, pentru că știa că eu trebuie să fac ceea ce am făcut. Eu am executat ceea ce el dorea; L-am ajutat să împlinească opera pentru care venise printre noi. Eu și Iisus eram de acord în fond, și voi, orbi fiind, nu ați știut să vedeți că am fost necesar lui Iisus, după cum Iisus fusese necesar pentru voi și pentru întreaga lume. Un condamnat are nevoie de un judecător, un osîndit de un călău, o jertfă adusă lui Dumnezeu are nevoie de un preot.

„Dacă răscumpărarea, în care credeți, este un adevăr, și era o necesitate, eu am fost, împreună cu Iuda și Pilat, unul dintre instrumentele indispensabile pentru eliberarea oamenilor din păcat. Dacă Cristos este Dumnezeu, atunci eu sînt un colaboratoar al lui Dumnezeu. Dacă am acceptat acest teribil și înspăimîntător rol în opera de salvare, nu trebuie să mă blestemați, ci să mă înțelegeți. Eu știam ceea ce făceam: Iisus nu putea fi omorît decît pe baza unui principiu, proclamat de El însuși, adică în numele propriei legi. Și eu am fost inspirat să proclam, în Sinedriu, acel principiu al Său adaptîndu-l la înțelegerea celor care mă ascultau. Și nu refuz nici o responsabilitate. Puteam accepta, liniștit, ca sîngele vărsat să cadă peste capul meu. Dacă este sîngele unui înșelător, Dumnezeu mă va răsplăti, pentru că am apărat Legea; dacă este sîngele unui Dumnezeu, Iisus știe că eu L-am făcut să-l verse, ca o dureroasă supunere la voința sa. În orice caz acel Sînge trebuie să fie vărsat; în orice caz acel Sînge nu va cădea peste capul meu".

Pe măsură ce Caiafa se aprindea, vorbind, pe fețele ascultătorilor apăreau, mai întîi, semnele uimirii, apoi, ale disprețului.

— Tu încerci să ne înșeli cu minciunile tale, spuse Petru, tu speri să ne amăgești cu sofismele tale. Noi sîntem oameni simpli, neștiutori, oameni de bine dar

Spiritul ne iluminează mințile și nu ne vom lăsa prinși în cursele discursurilor tale. Tu ai urît pe Iisus, ți-a fost frică de Fiul Omului, nu ai avut liniște pînă ce nu L-ai văzut răstignit pe lemn. Și toate acestea nu le-ai făcut cu durere și oroare, ci cu avînt de bucurie. Tu ești dușmanul lui Iisus, și, deci, ești dușmanul nostru; nu te credem.

— Simon al lui Ionă, răspunde liniștit Caiafa, amintește-ți că și Învățătorul tău respingea violența ta, furiile tale neașteptate. Ascultă-mă, îți spun. Tu știi că eu sînt Saducheu, și, deci, urît de Farisei. Ai auzit vreodată pe Iisus predicînd împotriva Saducheilor? Și nu L-ai auzit, în schimb, condamnînd de atîtea ori pe Farisei? Eu și Iisus aveam aceiași dușmani; deci, eram mai puțin îndepărtați, decît credeți voi.

Și dacă această dovadă nouă nu ajunge, iată și o alta. Primul punct al doctrinei Saducheilor, cum știți bine, constă în respectul absolut al Vechii Legi. Și ce a spus Cel pe care voi Îl numiți adevăratul Mesia? Eu n-am venit să schimb Legea; nu vreau să schimb nici o iotă în Legea părinților noștri. Noi sîntem de acord și în această privință, eu și Iisus.

— Spionii tăi nu te-ai informat bine, replică Ioan. Iisus nu a schimbat Legea, ci a proclamat o Lege nouă, care o completează și o luminează pe cea veche. Și această Lege este credința în viața veșnică, în vreme ce tu, cu prietenii tăi Saduchei, negi învierea. Și această nouă lege e iubirea și iertarea, iar tu ai pus să fie pironit Iisus, ai pus să fie ucis cu pietre Ștefan, ai băgat în închisoare pe Petru. Nu putem crede în tine; ești omul răzbunării și al urei.

Caiafa nu-și pierdu curajul.

— Să lăsăm deoparte trecutul; reluă. V-am explicat că am făcut să fie condamnat Iisus, ca să ascult de o poruncă tacită a Lui însuși. De moartea lui Ștefan, eu nu sînt vinovat; a fost o greșeală a oamenilor de rînd, Voi sînteți la închisoare, dar eu pot să vă eliberez chiar în noaptea asta. Și, nu numai că veți fi liberi, dar vă voi da haine noi și încălțăminte și o sută de sicli de fiecare, cu înțelegerea ca să plecați mîine din Ierusalim

și să juraţi că niciodată nu veţi mai vorbi şi nu veţi mai predica în numele lui Cristos.

La aceste ultime cuvinte, cei doi Apostoli se ridicară, roşii la faţă, strigînd împreună :

— Înapoi Satana ! Înapoi ! Tu eşti Satana, care vrea să ispitească pe robi, aşa cum ai ispitit pe Dumnezeul tău. Tu ai vrut să cumperi sufletele noastre cu doi asini şi un sac de bani ? Te înşeli, Satana, fiul Satanei. Iisus a fost vîndut de un trădător, dar noi nu sîntem de vînzare. Tu poţi să ne omori, dar nu vei putea, cu tot aurul tău, să plăteşti credinţa noastră în Mesia Crucificatul. Cristos era adevăratul Dumnezeu, adevăratul Fiu al lui Dumnezeu celui viu şi tu nu eşti decît un nenorocit ucigaş de Dumnezeu.

3.

Caiafa , devenise, din clipă în clipă, mai palid, mai mortificat, mai livid. La ultimul cuvînt al lui Petru, totuşi, păru că tot sîngele lui de bătrîn vioi îi năvăli în faţă. Marea lui frunte dezgolită şi proeminentă părea, la lumina roşie a candelabrului aprins, vopsită cu o culoare sîngerie. Două, trei picături căzură pe haina lui albă : sudoare sau lacrimi ? Cei trei oameni, fără să se privească unul pe altul, tăcură îndelung. Mîinile lui Ioan tremurau uşor, sprijinite pe genunchi. Se auzea respiraţia greoaie a pieptului mare al lui Petru.

Caiafa, pe neaşteptate, se ridică, şi nu mai părea cel dintîi. Avea o cu totul altă expresie a obrajilor. Părea, cu puţin înainte, un preot vechi gînditor, dar dispus spre o indulgenţă mieroasă ; apărea, acum, un bătrîn îngrozitor, zbîrcit şi îndrăcit, cu faţa încinsă de acea roşeaţă nenaturală, pe care ţi-o dă vinul sau furia. Şi, cu glasul surd, gîngăvind, aproape horcăind, se adresă celor doi prizonieri :

— Un ucigaş de Dumnezeu ? Voi spuneţi că eu sînt un ucigaş de Dumnezeu ? Sînteţi siguri că eu am făcut să fie omorît un Dumnezeu ? Tăcu un moment, neliniştit. Dar, deodată, reluă :

— Voi mă credeți înșelător, ipocrit, mincinos. Și atunci voi face să vă îngroziți, cîini care lătrați ca să nu fiți mușcați, prin adevărul meu. Pot să vă destăinuiesc secretul meu: nimeni nu vă va crede, dacă le veți spune.

Tăcu o clipă, închizînd ochii. Apoi reîncepu:

— Voi sînteți siguri că Iisus era fiul lui Dumnezeu. Și eu știam aceasta, și eu am înțeles-o. Și, tocmai pentru că eram sigur de acest lucru, am poruncit să fie ucis. Sînt, așa cum spuneți voi, un ucigaș de Dumnezeu, dar nu un ucigaș de Dumnezeu orb și inconștient.

„Tu, Petre, ai spus poporului că nici copiii nu știau ceea ce făceau. Am greșit că te-am mințit. Eu, numai eu știam ceea ce făceam. Pilat a răspuns preoților mei: Ceea ce am scris, am scris. Și eu pot să vă repet, cu aceeași siguranță ca și Romanul: Ceea ce am făcut, am făcut.

„Știam, da, că voi condamna la moarte un Dumnezeu, sau, dacă vreți, pe Fiul lui Dumnezeu. Cuvintele pe care le-a scris Hristos pe Golgotha, se refereau la soldații romani, executanți materiali neștiutori, și, poate, la poporul, care striga în jurul celor trei cruci. Iisus știa că eu știam, dar nu a putut să se sustragă destinului, care fusese arătat de El însuși.

„Văd pe fețele voastre umbre de mirare și de groază. Și nu aveți puterea să-mi puneți întrebarea care vă apasă inima și nu reușește să ajungă pe buze: De ce, dacă știai că era Dumnezeu, L-ai condamnat și L-au ucis?

„Da, era Dumnezeu, Hristosul vostru. Dar, ce soartă de Dumnezeu avea? Gîndiți-vă o clipă. Un Dumnezeu care vine să schimbe Legea Tatălui Său, pe care eu aveam, și am, obligația să o păstrez și să o apăr împotriva tuturor. Un Dumnezeu care, în loc să apară, cu glorie, în mijlocul poporului său, și să-l salveze de împilare, și să-l facă să triumfe asupra tuturor împărăției lumii, coboară ca un sărman lemnar și respectă pe Cezar și nu se îngrijește să dezrobească și să premărască pe frații săi.

„Tatăl Său stătea, cu plăcere, alături de patriarhi, cu preoții, cu războinicii. Acest Fiu al Său vorbește cu plebea, cu bolnavii, cu cerșetorii, cu cei slabi. De ce nu a venit alături de mine, eu care reprezint credința și tradiția poporului, și eram capabil să înțeleg cele mai înalte revelații ale Sale, mai bine decît pescarii și vagabonzii? Nu ați înțeles că eu am fost invidios, invidios în mod dureros? Și, pentru cine, deci? Pentru doisprezece neștiutori prăpădiți, la fel cu voi!

„Și, nu numai atît: eu sînt bogat și acest Dumnezeu al vostru glorifică sărăcia; eu sînt învățat și El iubea pe copii, mai mult decît pe scribi și pe maeștri; eu sînt șeful Templului și Iisus voia să-l distrugă. El a făcut și a zis tot ceea ce putea să mă umilească, să mă facă să sufăr. Fiecare cuvînt al Său era, pentru mine, o rană, fiecare promisiune a Sa, un pericol."

„Era Dumnezeu, dar s-a purtat ca un dușman față de mine, care, pînă acum, eram cel mai de seamă reprezentant al lui Jahvè pe pămînt."

Și, tot nu pricepeți că eu trebuia să-L urăsc și că fiecare fibră a sufletului mă determina să-L suprim? Să știți, odată pentru totdeauna: Crucificarea nu a fost o eroare, ci o răzbunare.

„Eu sînt om, iar El e Dumnezeu. Lupta, veți spune e inegală, absurdă, nebunească. Ei, ce importanță are aceasta? Se află în mine ceva din acei Titani cîntați în poveștile grecilor. Iacob a luptat o noapte întreagă cu Dumnezeu, dar nu a putut să-L plece; eu am reușit să-L ucid".

„Nu vă gîndiți voi la voluptatea teribilă, la mîndria amețitoare de a te simți om muritor și, cu toate acestea, să ai în propriile mîini viața unui Dumnezeu? Nimeni, înainte de a poseda, chiar pentru o clipă, această înfricoșătoare, dar și supremă și inefabilă putere. Și, nici unui alt om, eu cred, nu-i revine obligația de a dovedi ceea ce am dovedit eu: să fiu pămînt și să condamn cerul; să fiu creatură și să omor pe Creator. Oamenii mici se mulțumesc să fie ucigași de oameni; numai eu, în toată lumea sînt adevăratul ucigaș al lui Dumnezeu. Sînt mai presus decît întregul gen omenesc, sînt uni-

cul om care a avut îndrăzneala supranaturală de a ucide un Dumnezeu. Eu singur — și sînt și voi fi, pentru totdeauna, unicul".

„Dar voi, mici spirite sfiicioase, nu puteți să înțelegeți exaltarea mea disperată și totuși veselă. Voi păliți și tremurați, voi vă îngroziți, și, poate, nu vă credeți urechilor și, desigur, vă imaginați că eu am devenit, dintr-o dată, dement sau că a intrat Satana în mine."

„Nu, voi nu înțelegeți, nu puteți înțelege, nu veți înțelege niciodată. Nu credeți voi că Iisus era Dumnezeu? Și că este de mirare, că și eu am crezut? Oare, nu sîntem, toți trei, oameni din Galileea? Și, poate, nu am avut, pentru uciderea lui Dumnezeu, complicitatea voluntară a lui Dumnezeu însuși, care a căzut în mîinile mele și S-a supus judecății mele? El voia să moară, venise pentru a muri și eu L-am slujit cu plăcere, cu o feroce bucurie, pentru că puteam, astfel, să mă răzbun pe El de toate jignirile și de ceea ce m-a făcut să sufăr. Și eu am avut, și am încă, un Calvar al meu. Fără cuie și sînge, dar, poate la fel de atroce."

„Voi gîndiți că eu voi fi pedepsit îngrozitor în cealaltă viață. Și ce știți voi despre ea? Nu a spus Iisus că iartă pe ucigașii Săi? Nu a proclamat că va fi salvat cel care va face voia Tatălui Său? Și nu era, poate, voința Tatălui, cum spuneți și voi, ca Fiul să fie ucis, pentru a plăti cu sîngele Său, răscumpărarea oamenilor? Cine ar putea să mă pedepsească?"

Fața lui Caiafa devenise, pe cînd vorbea, și mai schimbată și îngrozitoare: masca neagră a unui obsedat, care se luptă împotriva invizibilului.

Marele Preot, brusc, se aplecă înainte și căzu, lovind pămîntul cu fața. Apoi, rămase nemișcat, în patru labe ca și cum ar fi cerut iertare, în tăcere, celor doi Apostoli împietriți.

NEBUNIA LUI PILAT

1.

Semnele grave ale bolii lui Pilat au apărut foarte tîrziu; ba chiar în acel an în care Procuratorul a trebuit să părăsească Iudeea, din ordinul lui Vitellius, adică în 36.

Dar, o profundă alterare a caracterului său, la început invizibilă chiar pentru el, s-a întîmplat în anii care au urmat după crucificarea lui Iisus. Condamnarea forţată a acelei misterioase Victime făcuse să se nască, în sufletul închis al lui Pilat sentimente pentru care nu era pregătit, gînduri neaşteptate şi neliniştitoare.

În cursul lung al vieţii sale de servitor al lui Cezar, nu i se întîmplase niciodată să se găsească în faţa unui acuzat de acest fel. Toţi ceilalţi se luptau ca să-şi dovedească nevinovăţia, vorbeau neîntrebaţi, strigau ca nişte apucaţi, implorau dreptatea sau mila. În schimb, Acel sărman galileean se arătase indiferent faţă de soarta Sa; cu mare trudă, Pilat scosese de la El cîteva fraze de culoare întunecată şi la ultima întrebare, cea mai importantă şi cea mai gravă, nu obţinuse răspuns.

Pilat nu putea să pună pe seama unei îngustimi a minţii această tăcere; îşi amintea încă fulgerătoarea şi pătrunzătoarea lumină care ieşea din Acei Ochi. Şi chiar acea lumină deşteptase în el neaşteptatul imbold de a întreba pe acuzat ce este adevărul; întrebare pe care nu şi-o pusese niciodată nici lui însuşi şi, cu atît mai puţin, nu se gîndise să o pună vreunuia

dintre acei iudei, pe care îi disprețuia ca pe niște ființe cu totul inferioare. Iisus nu răspunsese și judecătorul său fremăta în gînd cuvintele pe care le-ar fi spus el, dacă i s-ar fi pus acea teribilă întrebare.

Dar schimbarea de spirit a lui Pilat era datorită, mai ales, înfierbîntării și urii pe care i-o produsese mîndria conducătorilor iudei, în acea furtunoasă zi, amintirea stăpînirii și aproape a covîrșirii, pe care o exercitaseră asupra lui.

De nenumărate ori, în timpul guvernări sale, el condamnase, ucisese și masacrase fără milă, pe frații lor și, de fiecare dată, preoții protestaseră împotriva ferocității sale și se opuseseră la condamnări, încercînd să se plîngă la Antiochia și la Roma. Dar, în acea zi, se întîmplase incredibilul. Pentru prima oară, de cînd era la Ierusalim, încercase să salveze o viață, să ierte pe un cetățean, din acel popor murdar și, îndată văzuse cum se ridica împotriva lui mîna iudaică și ura preoților. Nu voiau să condamne pe vinovați, dar nu tolerau să elibereze pe un nevinovat. Era împotriva lui, în orice caz, în orice conjunctură. Îl detestau și căutau orice cale ca să-l facă să cadă. Îi smulseseră, cu forța, condamnarea Acelui rătăcitor singuratic, recurgînd la un adevărat șantaj, adică la amenințarea că-l vor denunța la Roma, ca dușman al împăratului.

Timpul trecea, dar Pilat nu reușea să uite nici cursa, nici jignirea. Nu încercase să scape pe Iisus din iubire pentru pretinsul Messia sau din milă, ci numai pentru că văzuse că era urît chiar de cei care urau stăpînirea romană și pe cel care, în acele zile, o reprezenta în Iudeea. O clipă el se simțise alături de Iisus și aproape unit cu El prin acea ură de neîmpăcat, care unea pe reprezentantul stăpînului pămîntului cu persecutatul Rege al altei lumi. Dar nu putuse să-l scape și nu reușea să uite acel eșec.

Pilat, prieten și protejat al lui Sejan, era obișnuit să urască și să persecute pe iudei, dar, din acea zi, simți cum crește înmiit, aversiunea, pe care i-o inspira acel neam. După anul 30, a devenit mai bănuitor, de

neînduplecat, mai feroce i parcă şi-ar fi propus să extermine acel popor insolent şi răutăcios — cum îl vedea el — şi nu să-l guverneze doar. Orice murmur era pedepsit, orice delict era urmărit cu tenacitate, pînă la complicii cei mai îndepărtaţi, orice început de revoltă era reprimat nemilos; membrii sectelor secrete, dacă erau descoperiţi, urmau să fie supuşi la torturi atroce, ca să-şi denunţe tovarăşii. Pilat nu lăsa să-i scape nici un prilej pentru a răni amorul propriu al supuşilor şi pentru a profana cu însignele romane oraşul sfînt şi chiar incinta templului. Doar o şoaptă putea să coste viaţa şi orice încercare de rebeliune era semnalul masacrului unor nevinovaţi.

Pila ceruse lui Vitellius întăriri, cu motivarea că se pregătea o răscoală generală în toată Iudeea şi, între timp, se folosea de noii soldaţi ca să distrugă, la primul protest, chiar şi satele îndepărtate de Ierusalim. În anul 36, de exemplu, află că un grup de samariteni s-au dus pe muntele Garizim, ca să dezgroape, după cum spuneau, unele vase sacre care fuseseră depuse acolo, pe timpul lui Moise. Samaritenii erau înarmaţi numai cu sape şi lopeţi, dar Pilat se temea că adunarea cîtorva sute de fanatici, chiar şi neînarmaţi, ar putea duce la noi dezordini şi învălmăşeli.

Trimise deîndată acolo două cohorte cu ordinul de a omorî pe toţi acei săpători, dacă nu se vor întoarce la casele lor, la primul ordin. Samaritenii nu s-au supus şi din măcelul, care a urmat, un singur om a putut să scape, ca prin minune. Acea crimă, mai sălbatică, şi mai puţin justificată, decît altele, nu a mişcat numai Samaria, ci şi toate celelalte regiuni vecine, şi ecoul ei înfricoşetor ajunse chiar şi în Antiochia, unde îşi avea reşedinţa regatul Siriei.

Vitellius observase deja, de cîtva timp, că cruzimea lui Pilat creştea mereu, fără motive vizibile şi juste, şi se temea că ar putea să dăuneze siguranţei dominaţiei imptriale. De data asta simţi foarte aproape ameninţarea unei adevărate insurecţii. Cruzimea Procuratorului punea în pericol autoritatea însăşi a Cezaru-

lui. Legatul, ca să evite înrăutățirea situației, se hotărî să demită pe Pilat și îi porunci să plece din Ierusalim și să se ducă imediat la Roma, ca să justifice comportarea sa, în fața împăratului.

2.

Călătoria lui Pilat a fost lungă și tristă. Era iarnă și navigația se întrerupsese aproape în toată Mediterana. Procuratorul Iudeii trebui să se oprească la Corint, ca să aștepte vînturile prielnice.

El avea, în același timp, o mare dorință și o mare teamă de a ajunge la Roma. Cunoștea pe Tiberiu încă din prima tinerețe, luptase sub ordinele sale în Germania, și știa că era adversarul cruzimii guvernatorilor provinciali, din bunătatea inimii, dar și din înțelepciune politică. Dar Pilat preferase să-l mulțumească pe Seian, protectorul său, mai mult decît pe Tiberiu, și mai ales în ultimii ani, se lăsase condus de resentimentul său față de evrei și de dorința nesățioasă de a se răzbuna pentru rușinea pe care o suportase în ziua acelui nefericit proces.

Mai mult ca oricînd, acum, cînd se apropia de judecata celui mai teribil tribunal al Imperiului, Pilat se gîndea, din nou, la Regele crucificat al Iudeii. Acum, și el, după ce judecase atîți vinovați, devenise un acuzat, un învinuit, un nevinovat amenințat de condamnări și pedepse. Și lui, i se imputa că s-a comportat, în Iudeea, mai mult ca un monarh decît ca un procurator, adică un fel de inamic al lui Cezar. El nu știuse să salveze pe Acel Nevinovat; oare, el va găsi, la Roma, un judecător mai priceput sau mai curajos?

Era sigur că de nevinovăția lui, evreii și Vitellius susțineau că este vinovat. În ce fel să dovedească nevinovăția, și să facă să triumfe adevărul? Ce este adevărul?

Claudia Procula, soția sa, în loc să-l îmbărbăteze și să-l întărească, îi repeta cuvinte care-i măreau confuzia minții și temerile sale.

— Toate cîte ți se întîmplă, spunea ea, sînt pedeapsa pentru păcatul pe care l-ai făcut, cînd ai îngăduit să fie ucis Acel drept. Nu ai vrut să asculți, în ziua aceea, de cuvintele mele, și orbirea ta, surzenia ta, laşitatea te-au dus la această ruşine și la aceste pericole. Răstignirea Acelui Nevinovat a făcut să crească, în inima ta, ura împotriva iudeilor; ura te-a împins la cruzimi mereu mai mari și, pînă la urmă, aceste cruzimi au făcut din tine — care erai un judecător de neîmpăcat — un acuzat care tremură. Iisus era un Drept și nu e de mirare că Dumnezeu a vrut să pedepsească pe autorii morții Sale. A pedepsit pe evrei, cu mîna ta, acum, te pedepsește pe tine prin mîna Împăratului.

Pilat îndura cu nerăbdare aceste cuvinte ale soției sale. Simțea că este ceva adevărat în acele imputări și conjuncturi și că exista o legătură de neînțeles între soarta lui Cristos și a sa. Dar, pe de altă parte, nu putea și nu voia să creadă că exista un Dumnezeu gata să înregistreze faptele și acțiunile oamenilor, ca să răzbune nedreptățile suferite de credincioșii săi devotați. Un Dumnezeu poate, cel mult, să răzbune insultele aduse unui fiu, admițînd că fiii lui Jupiter coboară pe pămînt și că tatăl lor observă tot ceea ce se întîmplă aici, jos. Dar, Acel sărman profet, tăcut și resemnat nu avea aerul că este fiul lui Dumnezeu, sau, cel puțin, din neamul zeilor. Pilat nu simțise nici o remuşcare pentru sfîrșitul Acelui nefericit; dar era îndurerat că nu știuse, în acea dimineață, să se apere de odioasa răzbunare a Sinedriului, că nu avusese promptitudinea și tăria de a respinge înfrîngerea autorității sale. Se căia doar că răbdase o gravă nedreptate, dar înțelegea că o astfel de injurie era legată de acel Iisus și că nu era posibil să alunge amintirea, să-și șteargă din memorie Acea Față palidă, acele misterioase cuvinte, acea și mai misterioasă tăcere.

Își spălase mîinile, cu amăgirea că scăpase de orice pată de responsabilitate, dar apa aceea nu servise la nimic și trebuia, acum, să se spele de alte pete. Întrebase ce este adevărat și nu obținuse nici un răs-

puns, dar, acum, era rîndul lui să găsească deosebirea care există între adevăr şi fals, între adevărul nevinovăţiei sale şi falsitatea acuzaţiilor iudaice.

Ponţiu Pilat se născuse dintr-o familie cuvincioasă, cu origini militare — cognomen-ul îi venea de la „pilum" şi primise o educaţie soldăţească, şi deloc filosofică. Nu se interesase, deci, de subtilităţile filosofice şi de jocurile dialectice şi nu-i venise în minte, pînă la acea faimoasă zi, problema adevărului. Pusese acea întrebare pe negîndite, ca şi cum ar fi fost inspirat de o voce interioară, dar, din acea clipă, nu mai reuşise să se elibereze de acel gînd, de acea întrebare, de acea îndoială. Cum este, oare, posibil să deosebeşti, cu siguranţă, adevărul, de aparenţă, de înşelare, adevărul, de eroare şi de minciuni?

Pilat începuse să gîndească, adică să dezbată în sine soluţiile opuse, să intre în labirintul, în pădurea antitezelor şi a silogismelor, să pună în cumpănă părerile altora cu propriile meditaţii. Neobişnuit cu astfel de exerciţii, neantrenat cu astfel de strădanii ale minţii, în curînd începu să se resimtă şi, din acea neobişnuită sforţare, a pornit îndoita boală a spiritului său.

La Ierusalim nu erau filozofi, dar Pilat şi-a amintit de un prieten care studiase, în tinereţe, la Atena şi pe care, de mai multe ori, el însuşi îl luase în rîs pentru mania sa filozofică. Îi scrise o scrisoare, mai împăciuitoare, în care îi spunea că, pentru a scăpa de plictiseală, în acea ţară barbară, începuse să se distreze cu chestiuni filozofice şi îi cerea lui — mai priceput în astfel de jocuri ale minţii — părerea despre adevăr. Prietenul, după vreo şase luni, îi răspunse printr-o lungă epistolă, plină de termeni greceşti, care lui Pilat i se păru fără conţinut şi de puţin ajutor.

Încercă să întrebe pe toţi cei pe care îi întîlnea din întîmplare, evrei, romani sau greci, aşa cum făcuse şi cu Iisus: Ce este adevărul? Dar, cei mai mulţi îl priveau cu uimire şi nu ştiau ce să răspundă, un ofiţer roman îi spuse că singurele adevăruri, pe care le cunoaşte, erau secretele Senatului şi ale Principelui; un preot

evreu îl sfătui să citească versiunea grecească a Bibliei, unde se găsesc toate adevărurile divine ; un înțelept grec îl asigură că adevărul nu există, că totul putea fi adevărat sau că totul fals, după oameni, după momente, după intenții și după circumstanțe. Dar nici un răspuns nu era în stare să-l convingă și să-i liniștească sufletul și, pe măsură ce îi apărea ca disperată această cercetare, cu atît devenea mai stăruitor în dorința de a găsi un răspuns la întrebarea sa : Ce este adevărul ?

Cu trecerea anilor, această rîvnă devenise, în ființa lui, o obsesie, o idee fixă. Filosofii îi spuseseră că și simțurile pot să ne înșele, că inteligența e supusă, mereu, greșelii, că rațiunea este, aproape întotdeauna, neputincioasă să cucerească adevărul. Era înspăimîntat că se află într-o lume în care nu există un mijloc sigur de a recunoaște adevărul.

Această permanentă senzație de insecuritate, de nesiguranță îl făcea, uneori, însingurat și melancolic, adesea, nemulțumit și irascibil.

În unele zile, petrecea ore în șir căzut pe gînduri, fără să scoată o vorbă și fără să se îngrijească de nimic, dar, apoi, ca și cum s-ar fi deșteptat dintr-o letargie, și împotriva a toate, pe drept sau pe nedrept, și, în acele momente, dădea ordine, care, uneori, făceau să tremure și pe cei mai șmecheri soldați veterani.

Medicul lui Pilat, cu toate că îi păsa prea puțin de stăpînul său și cu toate că îl iubea și mai puțin, observase aceste crize inexplicabile și încercase să-l întrebe pe Procurator, dar nu reușise nici să înțeleagă boala, nici s-o vindece. Membrilor familiei, le spunea clar că Pilat va înnebuni, dacă nu și-a pierdut mințile chiar de pe acum. Uimirea servitorilor și temerea Claudie Procula au crescut pe măsură cînd au observat o nouă manie a lui Pilat. De fiecare dată, cînd se vorbea în fața lui despre o vină sau despre un delict, el privea fix pe interlocutor și murmura din vîrful buzelor, ca și cum ar fi vrut să-și vorbească numai lui însuși : ce mă interesează pe mine ?

Dar, apoi, își revenea și continua să vorbească, cu vocea sa naturală, cerînd veşti despre faptul care tocmai i se comunicase. Pe timpul călătoriei spre Roma, ca urmare a tulburării pe care o trezise în el neașteptata expulzare din serviciu și din Ierusalim, simptomele bolii au devenit și mai grave și soția sa trebuia să facă mari eforturi ca să-l mai liniștească puțin. Accesele care îl scuturau pe Pilat erau, acum, aproape zilnice. Două gînduri dominante îl persecutau și îl torturau : Ce este adevărul ? Sînt, oare, vinovat ?

În sfîrșit, pe la mijlocul lui martie din 37, a putut să se îmbarce pentru Italia. Ajuns, după cîteva zile, la Brindișî, află că Tiberiu, între timp, murise și că Senatul recunoscuse ca unic succesor pe Gaius Iulius Cesar, supranumit Caligula.

3.

Pilat cunoștea doar din nume pe fiul lui Germanicus și nu știa dacă trebuie să se bucure sau să se întristeze de neașteptata moarte a bătrînului Împărat.

La Roma, i s-a povestit că tînărul Caligula încerca să intre în grațiile Senatului, să mîngîie plebea, să îndepărteze sau să pedepsească pe favoriții lui Tiberiu, în sfîrșit, să se arate poporului ca un principe drept și generos.

Pilat ar fi avut motiv să spere spre bine, dacă un stăpîn nou se străduia mereu, în primele perioade ale domniei, să apară ușor de abordat și blînd.

Dar Procuratorul adusese cu el la Roma, cele două obsesii suprapuse, care îi tulburau spiritul și care, mereu mai mult, îl cutremurau, acum, după lenevirile gîndirii din timpul călătoriei. Unde este adevărul ? Cum voi putea să-mi scot din suflet orice urmă de vină, orice umbră de responsabilitate ?

Ca să scurteze și să ușureze roaderea așteptării, comunică Împăratului că ajunsese la Roma și că îl ruga să-l asculte. Trecură zile și săptămîni, dar, de la Palatin, nu sosea nici un răspuns : Caligula nu avea nici o grabă să iuțească acea afacere plictisitoare.

Pilat se închidea în casă pentru a-şi pregăti argumentele apărării, sau se plimba încoace şi încolo pe străzile oraşului, cerşind un salut de la prietenii, care nu-şi mai aminteau de el, ori numai un salut de la noii stăpîni. Se oprea, adesea, în For, ca să asculte, cu speranţa de a culege vreo ştire din Iudeea sau din Siria, despre Vitellius sau despre Caligula. Dacă auzea povestindu-se despre vreo fărădelege gravă, despre vreo infamie rafinată, intra în vorbă şi ţinea să spună — chiar şi celor care nu îl cunoşteau şi nu le păsa de el — că nu fusese niciodată în oraşul unde se întîmplaseră astfel de lucruri şi că niciodată nu se apropiase şi nu avusese legături cu vinovaţii sau cu complicii lor.

Lumea îl privea cînd cu încredere, cînd cu îngrijorare, şi aproape toţi îi întorceau spatele. Pilat urmărea pe cel care îi părea mai priceput şi îl implora să-l asculte. Nu mai era Procuratorul orb şi temut, despre care vorbeau duşmanii săi; erau calomnii ale invidiosului Lucius Vitellius, vociferări ale acelor superstiţioşi de iudei. Aproape întotdeauna dezordonatul şi intempestivul persecutor era îndepărtat prin cuvinte şi gesturi urîte, şi acele repulsii făceau să crească bănuielile şi temerile nefericitului.

La Roma, de acum, toţi îl cunoşteau ca un siprit căzut în dizgraţie, ca un smintit care pretindea de la primul venit definiţia adevărului.

Îi mai venise şi altă manie: cea a apei. De cum vedea o fîntînă, un bazin, un izvor oarecare, canalul unei grădini, un puţ cu apă de ploaie, Pilat îşi arunca toga şi începea să-şi spele, cu stăruinţă, mîinile. Dacă era cineva să-l vadă, cufunda şi mai mult mîinile în apă şi, apoi, îşi arăta celor din jur palmele ude şi curate, cu un aer de sfidare. Claudia Procula, care, de acum, trebuise să se convingă despre demenţa progresivă a bărbatului ei, încerca să-l ţină în casă lîngă ea şi, cînd el reuşea să fugă, îl urmărea de departe sau punea să fie supravegheat de un sclav bătrîn şi credincios.

Veni, în sfîrşit, şi ziua mult dorită a audienţei. Foar-

te tînărul Împărat îl primi într-o cameră separată, fără martori şi cu o privire îngheţată.

Pilat, care de luni şi luni aştepta acest moment, începu o lungă şi confuză istorie a domniei sale în Iudeea, despre cursele şi revoltele evreilor, despre procesul lui Iisus din Nazareth, care agravase contrastele între el şi copii din Ierusalim, despre neîncrederea şi gelozia lui Vitellius. Caligula ascultă cu un aer plictisit şi distrat obositoarea apologie a Procuratorului şi, în sfîrşit, îl întrerupse :

— Ai dovezi despre ce afirmi? Ai strîns mărturii despre activitatea ta în Iudeea? Ai scrisori de la Tiberiu, prin care îţi ordona măcelul acelui popor?

Pilat răspunse, privind fix pe judecătorul lui :

— Nu am martori şi nici scrisori. Dar tu crezi că adevărul poate fi găsit în cuvinte spuse sau scrise? Eu am întrebat, într-o zi, pe un om, pe un acuzat : „Ce este adevărul? „Şi El nu a scos un cuvînt şi a primit moartea. Se spunea că era fiul unei divinităţi, şi, poate, tăcerea aceea era cel mai teribil răspuns pe care mi l-ar fi putut da. Ştii tu, Cezar, care domneşti peste Roma şi peste lume, ce este adevărul?

Caligula îl privea acum cu atenţie, un pic mirat şi un pic distrat.

— Nu sîntem, spuse, la şcoala de filozofie şi nu e vorba, acum, să descoperim secretul adevărului. Aminteşti, apoi, că eşti aici ca să răspunzi şi nu ca să întrebi. Recunoşti că ai depăşit limitele, în pedepsirea revoltaţilor, că ai pus să fie omorîţi oameni nevinovaţi împreună cu vinovaţi, că ai masacrat o mulţime de cetăţeni neînarmaţi, care nu dădeau nici un semn că vor să se revolte împotriva Romei?

— Fapte ca cele despre care vorbeşti s-au întîmplat în Iudeea, răspunse Pilat, dar de ce ar trebui să răspund eu? Lucius Vitellius este inamicul meu, Marele Preot Caiafa era duşmanul meu, poporul din Ierusalim mă ura. Dacă evreii s-au năpustit împotriva spadelor romane, sînt, oare, eu responsabil? Dacă nevinovaţii, din imprudenţă, şi-au amestecat sîngele lor cu-

rat cu cel al criminalilor, va trebui, oare, ca acel sînge să cadă asupra capului meu? Puteam să am ochii peste tot, să fiu prezent în fiecare minut? Am împiedicat mii de lucruri, n-am ştiut alte mii de lucruri, şi ai vrea ca eu să răspund de toate acestea?

O singură dată a trebuit să dau poporului bestializat viaţa unui nevinovat, dar chiar şi de data aceea am vrut să-mi arăt inocenţa şi să mă descarc de orice vină.

La poarta Pretoriului, sub privirile mulţimii, mi-am spălat mîinile, ca să-i fac pe toţi să înţeleagă şi să-şi amintească că nu am fost răspunzător de crucificarea acelui drept. Cine poate, deci, să mă acuze? Cine va putea să pedepsească pe cel care are mîinile curate?

Împăratul înţelese, în acest punct, că Pilat nu mai era întreg la minte şi, aproape, îi fu milă. Se gîndi că teroarea judecăţii tulburase spiritul ucigaşului evreilor şi hotărî să curme puţin plăcutul colocviu.

— Nu te teme, îi spuse. Eu nu vreau să dau o prea mare satisfacţie acelui popor întunecat şi încăpăţînat. Dar, nici nu pot să mă prefac să iau în seamă glasurile ridicate împotriva ta de acele mulţimi. Ţie nu ţi se va atinge nici un fir de păr, şi nici nu ţi se va confisca vreun sesterţiu, dar ar fi bine să schimbi aerul. Niciodată nu te mai întorci în Asia, dar nu trebuie să rămîi nici la Roma, unde vin foarte mulţi evrei. Îţi voi comunica în ce provincie a Imperiului va trebui să trăieşti de azi înainte. Du-te liniştit; Cezar nu este sever cu cei care apără, cu asprime, drepturile Romei.

Pilat înţelese că era o sentinţă de exil şi dorea să adauge cîteva cuvinte, dar Caligula îl concedie brusc, punîndu-l pe credinciosul Mucrone să-l însoţească.

După cîteva zile îi sosi ordinul împăratului: Pilat trebuia să plece imediat în Gallia şi să locuiască la Vienne, fosta capitală a Allobrogilor, pe care August şi Tiberiu au respectat-o, aşa încît să facă din ea una dintre cele mai frumoase colonii romane din Transalpina, după Lyon.

La sfîrşitul verii, Procuratorul depus din treaptă, însoţit de Claudia Procula, se afla, deja, pe malurile Ronului.

4.

Condamnare blîndă nu i-a fost, totuşi, ca să-l vindece de obsesiile, care, mărite meru de ultimele întîmplări, făcuseră din Pilat o fiinţă cu totul diferită de cea care se pregătea, în acea dimineaţă fatală de aprilie, să judece pe tăcutul Rege al Iudeei.

Înainte de a pleca în exil a dorit, cu orice preţ, să vorbească cu cel mai vestit filozof al timpului din Roma : Lucius Anneus Seneca. De cum l-a cunoscut, Pilat i-a pus veşnica şi disperata sa întrebare : Ce este adevărul ?

Răspunsul preaînvăţatului stoic a fost scurt şi precis :

— Nimeni, cît trăieşte, nu poate şti ce este adevărul şi cum să deosebească adevărul de fals. Cît timp inima omului e închisă în întunecata carceră a corpului, ea e incapabilă să perceapă substanţa existenţei, secretul universului, curatul şi dumnezeiescul Absolut. După moarte, spiritul redobîndeşte deplina lui luciditate şi virtuţile care acum sînt întunecate şi înăbuşite. Platon, pe drept, afirma că filozofia este sinonimul morţii. Ca să ştii ce este adevărul, trebuie să mori ! Dacă te grăbeşti să ai un răspuns la întrebarea ta, ştii, tu însuţi, care este calea cea mai scurtă.

Şi, cu toate că a fost rugat, filosoful nu a vrut să mai adauge nici un cuvînt. Dar Pilat nu a uitat niciodată tristul şi laconicul răspuns al lui Seneca.

La Vienne, nu a vrut să cunoască pe nimeni şi numai datorită unei rămăşiţe de înţelepciune instinctivă tolera prezenţa soţiei sale Claudia Procula.

Boala minţii, acum cînd nu se mai putea teme şi nu mai spera nimic, îi făceau zilele de nesuportat şi nopţile fără somn.

Din întuneric, îi apărea, mereu mai des, figura lui Iisus, scăldat de sudoare şi pătată de sînge : „Eu nu sînt

responsabil de acel sînge", striga, mîngîindu-şi o mînă de alta, ca şi cum ar fi vrut, încă o dată, să le spele.

La primele raze ale zilei, fugea din pat, din cameră, din casă, din oraş şi înfăşurat cu totul în vechea togă, parcurgea, cu paşi mari, străzile pustii şi răsunătoare, ca să se refugieze în munţii care se înălţau alături de Vienne, sau pe malurile Ronului repede curgător. Şi, în acele fugi solitare, se gîndea la întîmplările vieţii sale, la tinereţea fericită petrecută pe cîmpiile de luptă din Germania şi revedea imaginile întunecoase ale lui Tiberiu şi ale lui Seian, ale lui Caligula şi ale lui Seneca; ale împăratului care îl condamnase la exil, ale filosofului care îl condamnase la moarte. Şi îi răsărea în faţă, mereu, şi mereu însîngerat, chipul Acelui care nu voise să-i răspundă la cea mai gravă întrebare. De ce, oare, Acel misterios Rege continua să-l persecute? Oare, nu fusese el, Pilat, singurul care a recunoscut, în public, regalitatea Sa, împotriva preoţilor stăruitori şi furioşi?

În zadar Pilat îşi spălase mîinile, de numeroase ori în faţa oamenilor, la Ierusalim şi la Roma. Ei nu credeau în nevinovăţia lui şi voiau să-l facă să plătească sîngele pe care nu-l vărsase el. Viaţa devenea un supliciu mai mare decît puterile lui: Caligula ar fi fost mai înţelegător, dacă l-ar fi condamnat la moarte, în loc să-l condamne la exil. Cel puţin ar fi putut să rezolve una singură dintre problemele chinuitoare, care îi luaseră liniştea şi bucuria vieţii. Cel puţin prima, cea mai trebuitoare oricărui om: Ce este adevărul?

Într-o zi, în care era mai apăsat de aceste gînduri mistuitoare, s-a pomenit în vîrful unei înălţimi aspre şi pustii, în faţa unuia dintre acele lacuri de origine vulcanică, atît de des întîlnite în Alpi şi la poalele lor. Era o dimineaţă luminoasă şi liniştită de aprilie: aerul senin, apa foarte clară. Lacul, aproape un cerc perfect, oglindea seninătatea cerului şi părea o vastă cupă pregătită pentru setea zeilor. Pilat, care descoperea locul pentru prima oară, îl privea fermecat, fiindcă îi amintea, confuz, acel lighean rotund de aramă, pe care, în-

în-o îndepărtată zi a unui alt aprilie, un sclav îi-l pusese în față, ca să-și spele mîinile.

Și, în vreme ce sta așa, pironit locului, amintindu-și acea oră care însemnase începutul frămîntărilor sale, îi reapărură în minte, scrise cu litere de foc, cuvintele lui Seneca : ca să știi ce e adevărul, trebuie să mori.

Cu mișcări liniștite și solemne, Pilat își scoase toga grea, și încălțările. Apoi, se apropie de malul lacului limpede, sări de pe o rîpă, ce se repezea spre apele adînci, și fără să spună un cuvînt, se scufundă în acel albastru tăcut.

LEGENDA MARELUI RABIN

(traducere fragmentară)

O sală imensă, în Palatul Papei la începutul nopții.

Pe masă — mare și neagră — o lampă de argint, cu trei lumini, rupe cu greu marile perdele de întuneric ale aulei.

În dosul mesei — așezat pe un scaun invizibil — un bătrîn mărunt, în întregime alb. Craniul chel și fața slăbită sînt foarte palide, ochii clari, îmbrăcămintea albă. Este Papa Celestin al VI-lea, singur, care așteaptă.

În fund se deschide o ușă. Un om, îmbrăcat în violet, introduce pe vizitatorul așteptat și, apoi, dispare

Sabbatai ben Shalom, Marele Rabin din Exil se apropie cu pași ușori și gravi de masă și de lumină.

Este în pragul bătrîneții, dar încă drept și puternic. Părul, de un roșu blond, îi acopere capul; barba, de un roșu mai aprins, îi coboară pînă la jumătatea pieptului. Pe fața, de o paloare abia vizibilă, strălucesc perlele negre ale ochilor. Un nas dominant se încovoaie peste buzele groase care înfloresc din părul ondulat. O pelerină, lungă pînă aproape de picioare, învelește corpul maiestos al Marelui Rabin.

Ajuns în fața Papei se oprește și pare că vrea să îngenunche, dar își pleacă doar capul, fără să spună vreo vorbă.

Celestino al VI-lea îl privește cu ochii săi limpezi de singuratic și ridică mîna în semn de binecuvîntare, dar nu continuă gestul.

Apoi începe:

— Ni s-a spus că, de mult timp, ceri să vii înaintea Noastră, ca să anunți, în numele poporului tău, o știre bucuroasă. Am dorit să satisfac dorința ta, pentru că vicarul lui Cristos are îndatorirea de a primi pe toți care i se adresează. Vorbește, deci, te ascult.

— Sanctitate, spune, cu voce tare, Sabbatai ben Shalom, din adîncul inimii, vă mulțumesc pentru condescendența Voastră. Aceasta este clipa cea mai teribilă și mai fericită din viața mea. De săptămîni, de ani o aștept în gemete și rugăciuni. Voi nu Vă închipuiți ce a trebuit să depășesc, ce a trebuit să învinge în mine și în jurul meu, ca să ajung pînă la acest ceas. Occidentul și Orientul au văzut lacrimile mele și au auzit rugile mele. Îndoielile m-au năpădit, discipolii m-au părăsit, prietenii mi-au plîns nebunia, dușmanii au încercat să mă asasineze. Dar, în sfîrșit, din noaptea agoniei, a izbucnit marea zi a victoriei. Am reușit să înfrunt pe sofistici, să scutur pe ezitanți, să înflăcărez pe cei căldicei, să plec pe cei încăpățînați. Și acum, toți evreii răspîndiți în toate țările lumii au ecunoscut lumina și Vă vorbesc prin gura mea. Toți frații mei sînt gata să mărturisească pe Iisus Cristos drept Mesia, descendentul lui David, Fiul Unul născut al lui Dumnezeu. Toți așteaptă cu nerăbdare momentul să fie primiți în Biserica întemeiată de El și să devină, Sfinte Părinte, fiii Voștri!

Sabbatai ben Shalom tăcu și privi fața lui Celestin, ca și cum ar cere sau ar aștepta un cuvînt al său. Dar bătrînul Papă rămase nemișcat și tăcu, cufundat în gîndurile sale ca și cum n-ar fi auzit.

Marele Rabin, atunci reluă cu o voce mai joasă:

— Poate această anunțare Vi se pare atît de incredibilă încît Vă temeți că aveți în față un smintit. Dar, Vă spun cu adevărat că sîntem obosiți de a fi disprețuiți și segregați urîți și persecutați, rușinați și urmăriți. Și noi, după atîtea secole, simțim rîvna de a nu mai apărea ca niște leproși într-o țară străină, ca nepoți ai lui Cain și complici ai lui Iuda. Simțim nevoia de a strînge mîini frățești, de a regăsi surîsul ospitalității, de a fi admiși la întrunirile voastre, de a simți pe obrazul nostru sărutul

iertării, de a iubi şi de a fi iubiţi... De acord cu confraţii mei, am hotărît ceremonialul reconcilierii. În ziua pe care o veţi alege...

— Dacă tot ceea ce ai spus estt adevărat, spuse cu voce calmă şi răbdătoare, mulţumesc Celui Preaînalt că m-a ales chiar pe mine, rob nedemn, ca să văd o aşa minune şi să primesc o astfel de neaşteptată consolare... Cunosc bine iudeii şi ştiu că sînt adepţii lui „do, ut des". Spune-mi direct, ce cereţi în schimbul conversiunii voastre. Dacă este drept şi în puterea noastră, vă vom acorda cu bucurie.

Faţa lui Sabbatai ben Shalom devenise, la aceste ultime cuvinte, foarte palidă şi buzele sale începuseră să tremure.

— Sfinte Părinte, văd că sînteţi, cu adevărat, ajutat de Sfîntul Duh.

Înţelepciunea voastră inspirată a ştiut să citească în tainele minţii mele. Şi trebuie să mărturisesc că poporul meu mi-a impus să mijlocesc pe lîngă Voi, ca să obţin o favoare în schimbul căinţei noastre şi a reînfiorarcerii noastre. Nu îndrăzneam să o spun, dar, acum, mărturisesc că am fost înţeles de bunătatea voastră părintească. Noi cerem un singur lucru : să fie scoasă din anul bisericesc săptămîna Patimilor. Au trecut, de acum, sute de ani de la crima părinţilor noştri şi, chiar şi pentru cel mai monstruos act, trebuie, totuşi, să vină ziua prescripţiei...

— Sabbatai ben Shalom, îi întrerupse Celestin, cu vocea plină şi hotărîtă, părinţii tăi nu au ştiut ce fac, dar tu nu înţelegi ce zici. Cum s-ar putea să ne bucurăm împreună de ziua Învierii, dacă nu am plîns împreună agonia Calvarului? Şi cum s-ar putea concepe sacrificiul inefabil al Răscumpărării, fără Gethsemani şi fără Sinedriu, fără Pretoriu şi fără Calvar?...

— Fie, să acceptăm toată greutatea vinei noastre. Părinţii noştri au cerut ca sîngele lui Cristos să cadă peste ei, şi nu vrem să-l renegăm..., dar acest botez al infamiei nu trebuie să fie un obstacol, pentru noul botez pe care îl invocăm de la Voi... Noi vom depune în faţa

altarului de la San Pietro, ca jertfă de iertare, tot aurul pe care îl vom putea strînge de la comunitatea noastră...

Ivoriul feței lui Celestin înălbi, deveni marmură.

— Sabbatai, tu spui o blasfemie! Tu vrei să plătești sîngele divin, sîngele Fiului lui Dumnezeu, sîngele lui Dumnezeu, cu cîteva carate de metal?...

— Sfinte părinte, nu disprețui darul nostru. Înainte de a-l respinge reflectează la tot ceea ce ai putea să faci cu această comoară; să salvezi pe nefericiți, să eliberezi pe sclavi, să ridici pe cei bolnavi, să îmbraci pe cei goi, să împaci pe dușmani.

Din toate părțile, popoarele se vor prosterna la picioarele voastre; caritatea este mai puternică decît toate apologiile...

— Să nu speri că mă vei ispiti. Și milostenia poate fi un laț al lui Satana.

— Și totuși, ne propunem să facem așa cum Cristos însuși a poruncit celor bogați. Renunțăm la aurul nostru, rămînem săraci și goi din iubire pentru El. Ce s-ar putea cere mai mult? Și e drept, oare, să ne considere diabolică ascultarea de Evanghelie?

— Tu uiți că oferta voastră e legată de o înțelegere simoniacă. Nu e donație spontană, ci un vărsămînt subordonat unei cereri temerare și inacceptabile... Din oboseală sau din dragoste pentru pace vreți să vă supuneți Bisericii, dar nu iubiți cu adevărat pe Cristos, pentru că nu sînteți dispuși că suferiți pentru a merita iubirea Sa.

— Sfinte Părinte, întrerupse aproape furios Sabbatai, oare nu am suferit destul?... Atîtea secole de suferință și de umilințe nu au fost destul pentru ca să potolească pe Cel pe care L-am ucis?

— Ar fi putut să fie deajuns, dacă ați fi primit martiriul cu mulțumire, ca un delicvent căruia i se descopăr faptele și își acceptă pedeapsa dreaptă...

— Sfinte Părinte, iubirea nu se supune voinței și nici rațiunii. Noi înțelegem că trebuie să iubim și dorim să iubim în felul în care spuneți. Dar, gîndiți-vă, ce viață

am dus noi, înainte şi după uciderea lui Dumnezeu. Faceţi aşa, ca să intrăm şi noi în Biserica lui Cristos şi, cu timpul, poate, vom reuşi să-L iubim după cum trebuie să-L iubim... Şi nu sîntem gata, pentru iubirea Lui, să renunţăm la bogăţie, care este chiar viaţa noastră? Şi, întrucît culmea legii evanghelice constă în iertarea ofenselor, să ştiţi că sîntem hotărîţi să şi iertăm!

— Să iertaţi? Voi, autorii mărturisiţi ai unei crime de neiertat? Şi, pe cine, deci, aţi vrea să iertaţi?

— Amintiţi-vă. Tatăl ne-a asuprit cu Legea Sa şi ne-a lăsat, fără apărare, pe mîna asupritorilor. Fiul a permis ca moartea Sa să fie răzbunată, de către toate popoarele creştine, asupra poporului nostru dezarmat... Nimeni n-ar îndrăznit să spună asta, dar Voi ştiţi că sîntem deosebiţi de toţi celalţi oameni. Dacă nu e deajuns acest sacrificiu suprem, ce altceva vreţi de la noi?

Sabbatai tăcu şi privi pe Papa. Observă atunci că Celestin plîngea. Din sărmanii săi ochi de copil îmbătrînit în rugăciune curgeau şiruri de lacrimi, şiroane de milă pe brazdele zbîrciturilor.

— Voi plîngeţi! exclamă Marele Rabin cu o voce triumfătoare, Deci, îndurerarea a învins orice îndoială! Fie lăudat Cel Preaînalt, acum şi în vecii vecilor! Pot să vă numesc, cu adevărat, Tată? Răspundeţi! Vorbiţi!

Dar Papa plîngea mereu şi tăcea. Sabbatai se aruncă la pămînt, strigînd:

— Spuneţi, deci, cuvîntul pe care îl aştept de mii de zile! Vicar al lui Cristos, succesor al lui Petru tatăl oamenilor, iată-mă la picioarele voastre. Răspundeţi, în numele lui Dumnezeu al lui Avram şi al lui Iacob!

Celestin, plîngînd mereu, se ridică de la locul său şi ridică, cu mîna sa osoasă şi albă, pe iudeu. Dar nu spune nimic. Şi lacrimile continuau să curgă, mai repezi, peste albul iluminat al feţei.

Sabbatai privi în tăcere acele lacrimi şi, în sfîrşit, înţelese: răspunsul Papei este în acel plîns. Şi el ar fi vrut să plîngă, dar nu poate; simte un nod în gît, dar în

ochii uscați strălucește refluxul unei mînioase întristări. După cîteva clipe se închină adînc și cu pași repezi aleargă la ușă.

În sala imensă și întunecată se aude vocea Papei, care murmură rugăciunea din Vinerea Sfîntă: „Oremus et pro perfidis Iudaeis; ut Deus et Dominus noster auferat velamen de cordibus eorum..."

NOTELE AUTORULUI CĂRȚII, GIOVANNI PAPINI

Nota numărul unu.

Cititirii cărților mele știu ce sentimente, pentru Cristos, și ce gînduri, despre Creștinism, trăiesc și sînt prezente în sufletul meu. Aș vrea, deci, să fiu sigur că nimănui nu i-ar veni în minte să-mi atribuie unele erupții luciferiene ale lui Satana, sau ale lui Caiafa, ale lui Sabbatai sau ale lui Pilat.

Am făcut o operă de artist, de poet, nu de istoric sau de teolog. A trebuit, deci, să imaginez cuvintele cele mai verosimile și naturale în gura unor protagoniști; de aceea, am dorit să numesc legende *aceste fantezii inspirate din lectura Evangheliilor.*

Mă tem că aceste explicații să nu mă facă mai nevinovat decît sînt în realitate, dar, întrucît cunosc, totuși — și nu de astăzi —, cu ce tocuri și pene și fulgi se îmbracă puii literaturii sacre și profane, am fost constrîns să scriu ceea ce nu era nevoie să scriu, pentru persoanele de bunăcredință și cu mintea întreagă.

Numărul dușmanilor, pe față sau ascunși, e mare; foarte deasă, turma de judecători improvizați și rău informați, a grăbiților și prea zeloșilor valeți, a legiuitorilor foarte simpli sau foarte perfizi, „nemărginită mulțimea prostilor", și a trebuit să rezolv problema așternînd pe hîrtie această notă.

1.

ISPITIREA LUI IUDA

Sf. Ev. Marcu (XIV, 10-11) pune ideea trădării, după cina din casa lui Simon Leprosul, în timpul căreia Iuda a murmurat împotriva gestului păcătoasei, care vărsase parfumul peste capul şi picioarele lui Iisus.

Toţi îşi amintesc dojana pe care Învăţătorul a adresat-o purtătorului pungii.

Evangheliştii scriu, laconic, că Satana a intrat în Iuda, că acesta a fost convins şi învins de către Duşman. Am încercat să-mi imaginez cu ce sofisme, viclenii, înşelăciuni şi ciudăţenii a putut Satana să pună stăpînire pe sufletul Discipolului şi să facă din el un trădător.

FIUL TATĂLUI

Că Bar-Aban însemna „fiul tatălui", sînt de părere cei mai mulţi dintre cercetătorii antici — Sf. Girolamo, Sf. Ilariu, Teofilact etc. — şi dintre moderni : Lightfoot- Wunsche, Sieffert, Grimm, Bisping, Loisy, Guignebert etc.

3.

URECHEA LUI MARCU

Toţi Evangheliştii vorbesc despre Marcu, servitor al Marelui Preot, şi povestesc cum Petru i-a tăiat urechea dreaptă cu o lovitură de spadă. Dar, numai Sf.

Luca (XXII. 51) adaugă că Iisus „l-a vindecat" pe Marcu; fără să se refere la faptul că i-a rămas la locul ei urechea tăiată. „L-a vindecat" trebuie să se înțeleagă, desigur, în sensul că i-a oprit sîngele din rană și că a făcut să înceteze, miraculos, durerea.

4.

CIRENEUL

Despre Simon din Cirene se poate vedea Sf. Marcu (XV, 21), Sf. Matei (XXVII, 32), Sf. Luca (XXIII, 26). Numele fiilor, Alexandru și Ruf, se află la Sf. Marcu. De la Sf. Pavel (Romani, XVI, 13) știm că Ruf și mama sa (adică soția lui Simon) au devenit creștini; că vechii evrei vindecau febra cronică cu sînge de la o găină neagră, se poate citi în **Talmud (Gittin, 67 b)**.

RĂZBUNAREA LUI CAIAFA

Segan era numele căpitanului gărzilor Templului.

Cuvintele spuse de Caiafa în reuniunea preoților, în care s-a hotărît arestarea lui Iisus, se citesc în Sf. Ioan (XI, 49-52).

Despre evenimentele care au condus la arestarea lui Petru și Ioan se vor vedea Faptele Apostolilor (III și IV).

6.

NEBUNIA LUI PILAT

Măcelul Samaritenilor poruncit de Pilat este povestit în Iosif Flavius, **Antichități iudaice** (XVIII, 4,1).

Că Sein nu era favorabil evreilor, rezultă din Filon, **Leg. ad Cajum**, 24.

Iosif Flavius (**Ant. iud.** XVIII, 6,10) spune că justificările lui Pilat nu au fost acceptate de Caligula.

Că Procuratorul a sfîrşit prin a se sinucide afirmă Eusebiu (Hrst. Eccles., II, 7), referindu-se la mărturia analiştilor greci.

7.

LEGENDA MARELUI RABIN

Spre deosebire de personajele din alte legende, Papa Celestin al VI-lea şi rabinul Sabbatai ben Shalon sînt, după cum se observă cu uşurinţă, personaje inventate de mine.

Director fondator: VATRĂ VASILE
Redactor: L. CONSTANTINESCU
Tehnoredactor-corector: PANTELIMON DRAGAN

Tiparul executat la Tipografia Tîrgu-Jiu
Cd. 21/1990

Lei 60

ISBN 973-95025-2-0